

Planen syftar till att möjliggöra för utökad byggrätt inom fastigheten Hasselbacken 1 på södra Djurgården. Byggrätten föreslås innehålla hotell och kulturändamål som

utställningsverksamhet och musikpaviljong. Syfte är även att bekräfta befintliga byggnader inom Konsthallen 2, möjliggöra för en sammanlänkande del mellan Konsthallen 2 och 15, möjliggöra för tillgänglighetsanpassning av Konsthallen 15 samt att lägga lämpliga varsamhetsbestämmelser på fastigheterna Hasselbacken 1 och Konsthallen 15.

Planförslaget sändes ut på samråd 2021-03-23 - 2021-05-10. Under samrådet har 48 yttranden inkommit, varav 40 stycken är unika. Flertalet remissinstanser är positiva till planförslaget men framför synpunkter i sak, framför allt vad gäller förslagets volym, påverkan på natur- och kulturmiljö samt påverkan på stads- och landskapsbild. De flesta sakägare, föreningar och övriga som framfört synpunkter är kritiska till förslaget framförallt vad gäller byggnadernas volym och gestaltning, påverkan på kulturmiljövärden samt påverkan på stads- och landskapsbild.

Med anledning av de synpunkter som framförts under samrådet kommer följande frågor att studeras vidare i det fortsatta planarbetet: förslagets volym, omfattning och gestaltning, påverkan på natur- och kulturmiljö samt stads- och landskapsbild.

Kontorets sammanfattande bedömning är att de inkomna synpunkterna kan hanteras och studeras vidare i det fortsatta arbetet.

Bakgrund

Förslagets syfte och huvuddrag

Planen syftar till att möjliggöra för utökad byggrätt inom fastigheten Hasselbacken 1 på södra Djurgården. Byggrätten föreslås placeras i lägen där byggnader tidigare stått, Moriska paviljongen, musikpaviljongen och Gubbhyllan samt ovanpå den Rotunda som byggdes på 1990-talet. Byggrätten föreslås innehålla hotell och kulturändamål som utställningsverksamhet och musikpaviljong.

Syfte är även att bekräfta befintliga byggnader inom Konsthallen 2, möjliggöra för en sammanlänkande del mellan Konsthallen 2 och 15, möjliggöra för tillgänglighetsanpassning av Konsthallen 15 samt att lägga lämpliga varsamhetsbestämmelser på fastigheterna Hasselbacken 1 och Konsthallen 15. Skyddsbestämmelser föreslås även för träd och parkkaraktär inom Hasselbacken 1.

Planförslaget för delen Hasselbacken 1 utgår från platsens struktur där huvudbyggnaden och terrassen fortsatt är den centrala platsen

på Hasselbacken. Mot Djurgårdsvägen dominerar fortsatt ridån av höga lövträd. Föreslagen ny bebyggelse underordnar sig de stora träden och samspelar med trädkronorna. I områdets norra del där den Moriska paviljongen låg kring sekelskiftet 1900 föreslås en byggnad (i förslaget kallad nya Moriska) med i huvudsak hotellrum. Mot Hazeliussbacken föreslås dels en byggnad där det idag är en parkeringsplats (i förslaget kallad nya Gubbhyllan), dels en byggnad ovanpå det som idag är ljusnedsläpp till konferensavdelningen (i förslaget kallad Rotundan). De föreslagna byggnaderna har organiskt rundade former och föreslås utföras med träfasader.

På delen Konsthallen 15 och Konsthallen 2 bekräftas befintliga byggnader (vinterträdgård och förråd) inom Konsthallen 2. Förslaget ger möjlighet att lägga ett transparent tak över gränden mellan Konsthallen 15 och Konsthallen 2 för att en väderskyddad förbindelse mellan de två byggnaderna ska kunna ordnas.

Hur samrådet bedrivits

Plansamråd för aktuell detaljplan pågick under perioden 2021-03-23 - 2021-05-10. Information om samrådet skickades ut enligt sändlista till remissinstanser och berörda sakägare enligt fastighetsförteckningen. Samrådsförslaget visades i Tekniska Nämndhuset, i Fleminggatan 4, Tekniska nämndhuset samt på stadsbyggnadskontorets hemsida, www.stockholm.se/detaljplaner. Annons om samråd publicerades i lokaltidningen Mitt i Östermalm lördagen den 27 mars 2021 samt kungjordes i DN och Svenska Dagbladet onsdagen den 24 mars 2021. På grund av pandemin hölls inget samrådsmöte.

Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden

Nedan redovisas ämnesvis de synpunkter som inkom under samrådet. Stadsbyggnadskontorets kommentarer och ställningstagande redovisas i kursiv stil efter varje ämne.

Allmänt om samrådet och planprocessen

Synpunkter från *boende* har inkommit på att planområdets avgränsning. Fastigheterna Konsthallen 15 och Konsthallen 2 väster om Djurgårdsvägen ligger i en stadsmiljö till skillnad från Hasselbacken 1. Hasselbacken 1 bör vara separat detaljplan.

Planarbetet för Konsthallen 15 m.fl. inleddes med ett programarbete som visade på stor negativ påverkan på kulturvärden om förslag till utbyggnad med utställningslokal och fler hotellrum skulle genomföras. En kommun har möjlighet att under ett planarbete justera planområdet. Då planen inte varit ute på plansamråd fann stadsbyggnadskontoret det lämpligt att studera ett större område för att se om den önskade utvecklingen av fastigheterna kunde genomföras på annat sätt inom ett större område. Plansamrådet visar därför ett förslag där merparten av förändringen föreslås inom Hasselbacken 1 och endast ett mindre tillägg samt bekräftelse av befintliga byggnader görs inom Konsthallen 15 och Konsthallen 2.

Länsstyrelsen anser att Hasselbacken kan utvecklas och att kompletteringar i form av exempelvis nya byggnader är möjliga, men under förutsättning att dessa underordnar sig huvudbyggnadens och parkmiljöns huvudsakliga karaktär och att de kulturhistoriska värdena bevaras. Planområdet ingår i en mer bebyggd och anlagd del av Nationalstadsparken. Länsstyrelsen lyfter att skyddet inte bör hindra etablerade verksamheter inom eller intill parken från att fungera och utvecklas i anslutning till tidigare ianspråktagna områden. Länsstyrelsen påpekar att byggnadsområden inte får utvidgas, men väl kompletteras om kompletteringarna inte medför skada på områdets natur- och kulturvärden. Enligt Nationalstadsparkens vård- och utvecklingsplan ska området vidareutvecklas med utgångspunkt från traditionen som nöjesområde, under förutsättning att den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen bevaras och vårdas, så att dess karaktär och kvaliteter består. Länsstyrelsen menar att en komplettering av platsen därför är möjlig under förutsättning att dess grundläggande karaktär och kulturhistoriska värden bevaras.

Skönhetsrådet lyfter att det den fördjupade översiktsplanen för Nationalstadsparken står att Evenemangsparken, där planområdet ingår, bör tåla viss komplettering, men att det inte är detsamma som att en förtätning av ett område som Hasselbacken är möjlig. Rådet lyfter att Hasselbacken på 1990-talet förnyades med en omfattande tillbyggnad. Skönhetsrådet värdesätter ambitionen att öka Hasselbackens attraktionskraft och ser möjlighet till förnyelse på

platserna för Moriska paviljongen och Gubbhyllan, men att förslagets sammanvägda effekt inte uppfyller kraven på respekt för platsens kulturhistoriska värden. *Kulturnämnden* instämmer i att platserna för Moriska paviljongen och Gubbhyllan kan vara lämpliga att utreda för byggnader då de har historisk hävd. *Kulturnämnden* påpekar att det finns risk för att Hasselbacken marginaliseras då huvudbyggnaden byggs för från flera viktiga vyer.

Östermalms stadsdelsnämnd menar att Evenemangsparken är ett av stadens viktigaste besöksmål och att det är angeläget att stärka områdets attraktivitet samtidigt som hänsyn tas till miljöns kulturhistoriska värden för att inte områdets karaktär och särdrag ska försvagas.

Djurgårdens hembygdsförening menar att förslaget strider mot förarbeten till inrättandet av Nationalstadsparken där regeringen skriver att "Nya byggnader och anläggningar som inte behövs för att befintlig verksamhet ska fungera bör i princip inte medges." Den nedgrävda utställningslokalen kan inte vara en anläggning som behövs för att verksamheten ska fungera menar föreningen. *Förbundet för Ekoparken* menar att en så stor utvidgning av verksamheten och etablerandet av nya verksamheter som utställningslokal och spa strider mot både riksintresset för kulturmiljövården och riksintresset Nationalstadsparken. Föreningen menar ändå att det är rimligt med nytillskott på platserna för forna Moriska paviljongen och Gubbhyllan förutsatt att tillskotten underordnar sig huvudbyggnaden.

Hyresgästföreningen Östermalm menar att det är av stor vikt att värna, vårda och bevara kulturhistoriska värden både vad gäller byggnader och parker och att kommersiella intressen inte får väga tyngre än detta. Hyresgästföreningen efterlyser en analys av vad utbyggnaden innebär för boende i angränsande fastigheter.

Kungliga Djurgårdens Bostadsarrendeförening menar att planförslaget inte är förenligt med principerna för den kungliga dispositionsrätten där det bland annat står att syftet med rätten för kungen att pröva överlåtelser av arrenderätten är att skydda Djurgården som naturpark, förhindra kontorisering och annan kommersiell användning samt att motverka ökad trafikbelastning av parkområden.

Fastighetskontoret välkomnar att planen inte längre innebär omfattande omgestaltning av Konsthallen 15 och ser positivt på planens ändrade inriktning.

Samfundet S:t Erik, Kungliga Djurgårdens förvaltning, Skönhetsrådet, Kulturnämnden och Djurgårdens hembygdsförening ser positivt på att fastigheten Konsthallen 15 bevaras och har inget att erinra mot att gränden mellan Konsthallen 15 och Konsthallen 2 sammanlänkas med ett glastak.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Nationalstadsparken har i lagstiftningen ett starkt skydd. I förarbeten och lagtext samt i fördjupad översiktsplan för Nationalstadsparkens stockholmdel och Länsstyrelsen vårdplan framgår att det i delar av Nationalstadsparken som redan är ianspråktaga av bebyggelse och verksamheter, däribland Evenemangsparken där planområdet ligger, ska vara möjligt att komplettera och utveckla verksamheter så länge inte intrång sker i parklandskap eller naturmiljö eller skada uppstår på det historiska natur- och kulturlandskapet. Stadsbyggnadskontoret menar att planförslagens anläggningar är möjliga inom Nationalstadsparken men att föreslagna byggnaders volym behöver studeras vidare.

Statens fastighetsverk som markägare och Kungliga Djurgårdens förvaltning som förvaltare av marken har lämnat synpunkter på förslaget, men inte att planförslaget skulle strida mot dispositionsrätten. Planförslaget har även visats för Kungens råd. Stadsbyggnadskontoret har därför ingen anledning att tro att konflikt med dispositionsrätten föreligger.

Arkitektur och gestaltning

De synpunkter på arkitektur och gestaltning som inkommit berör enbart Hasselbacken 1.

Skönhetsrådet, Samfundet S:t Erik, Statens fastighetsverk och Kungliga Djurgårdens förvaltning ser kvaliteter i den föreslagna arkitekturens rundade former men menar att skalan och utbredningen inte förenlig med platsens förutsättningar. Samfundet S:t Erik menar att cirkelmotivet kunnat fungera för en mindre och solitär byggnad, men med föreslagen omfattning ter det sig främmande på platsen. Skönhetsrådet menar att arkitektur av trä signalerar en underordning till stenhusen vilket är ett lämpligt förhållningssätt.

Länsstyrelsen anser att de föreslagna byggnadernas volym, höjd och gestaltning ger dem ett dominerande uttryck i förhållande till huvudbyggnaden, parkmiljön och platsens i övrigt sommarlätta karaktär.

Svenska byggnadsvårdsföreningen menar att den anspråksfulla arkitektur visuellt tar över intrycket av det gröna stråket längs Djurgårdsvägen och att Hasselbackens huvudbyggnad förlorar sin dominans i stadsbilden. Det arkitektoniska uttrycket avviker gentemot Hasselbackens huvudbyggnad. *Föreningen Östermalm* menar att de föreslagna byggnaderna blir alltför dominerande i en känslig miljö och dessutom i en form som känns främmande i sammanhanget. Menar att en utbyggnad kan vara möjlig och hänvisar till den utbyggnad som gjordes på 1990-talet.

Kulturnämnden menar att stadsrummet tillförs en arkitektur med samtida uttryck som med sin höjd och volym riskerar dominera området visuellt på det kulturhistoriska värdets bekostnad.

Svenska kyrkan är i grunden positiv till förslaget men menar att arkitekturen bättre bör överensstämma med den befintliga byggnationen. *Grannar* och *övriga* som lämnat synpunkter på arkitekturen instämmer i att arkitekturen bör överensstämma mer med Hasselbackens klassicistiska huvudbyggnad och är i frågan kritiska till förslaget.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Hasselbacken ligger i ett exponerat läge mot Djurgårdsvägen och vattnet. Byggnad i park har en lång tradition på platsen. Den gröna kanten mot Djurgårdsvägen minner om den gamla gränsen mellan stadens mark och den kungliga jaktparken. I framtagandet av planförslaget har arkitekturen och samspelet med områdets stora träd varit en viktig förutsättning. Planarbetet inleddes med ett parallellt uppdrag där fem olika arkitektkontor visade sin tolkning av Djurgårdsarkitekturen. Stadsbyggnadskontoret anser att det förslag som presenteras i planförslaget visar på ett fint samspel mellan byggnader och vegetation. Förslaget är en modern tolkning av Djurgårdens trä- och glasarkitektur. Stadsbyggnadskontoret är väl medvetet om att arkitektur är en fråga som engagerar många och att det också finns olika syn på vilken arkitektur som passar var. Stadsbyggnadskontoret menar att förslagets arkitektur stämmer väl överens med intentionen om en Djurgårdsarkitektur som samspelar med platsen och vegetationen. Förslaget behöver dock bearbetas framförallt avseende volym.

Kulturmiljö

De synpunkter på kulturmiljö som inkommit berör enbart Hasselbacken 1. Flertalet synpunkter från *remissinstanser*, *sakägare*, *boende* och *övriga* som är kritiska till förslaget behandlar förslagets påverkan på Hasselbackens värdefulla kulturmiljö.

Skada på riksintresse för kulturmiljövården och Nationalstadsparken

Länsstyrelsen bedömer med hänsyn till de planerade byggnationernas gestaltning, omfattning och höjd att förslaget innebär risk för påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården. För att påtaglig skada ska undvikas menar *Länsstyrelsen* att förslaget behöver bearbetas med större hänsyn till relevanta uttryck för riksintresset. Av vikt för att dessa värden ska vara fortsatt läsbara är Hasselbackens arkitektoniska gestaltning och centrala roll som huvudbyggnad, den indragna placeringen med fritt läge mot Djurgårdsvägen, byggnadens synlighet i omgivningen, omgivande parkmiljö och relationen till den övriga miljön med andra viktiga element och byggnader. *Länsstyrelsen* anser vidare att förslaget saknar tillräckliga bestämmelser om skydd och varsamhet för att platsens viktiga parkkaraktär ska tillvaratas samt att ytterligare skyddsbestämmelser behövs för fler träd.

Svenska byggnadsvårdsföreningen och Samfundet S.t Erik anser att planförslaget medför påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården på grund av negativ påverkan på det historiska bebyggelse- och rekreationslandskapet med anor sedan 1600-talet. Det är inte bara de kulturhistoriska värdena i sig som ska skyddas utan platsens hela innehåll som vittnesbörd om ett historiskt skeende. De föreslagna byggnadernas storlek och påverkan på det gröna stråket längs Djurgårdsvägen innebär skada på natur- och kulturvärden inom Nationalstadsparken.

Djurgårdens hembygdsförening, Förbundet för Ekoparken och grannar menar att förslaget, som innebär en utvidgning, strider mot riksintresset för kulturmiljövården, riksintresset Nationalstadsparken och gällande områdesbestämmelser. *Grannar* hänvisar till MKB framtagen till programsamrådet som endast avsåg fastigheterna Konsthallen 15 och Konsthallen 2.

Länsstyrelsen och *Statens fastighetsverk* menar att förslaget innebär sådana åtgärder som inte är förenliga enligt bestämmelse om Nationalstadspark i kap. 4 § 7 MB, utan att natur- och kulturvärden riskerar att skadas. SFV anser även att byggnadernas omfattning och placering riskerar att försvaga parkmiljön och upplevelsen av Hasselbacken som en del av den tidigare kungliga jaktparken. *Länsstyrelsen* bedömer även att planerade åtgärder medför påtaglig skada på riksintresset Nationalstadsparken enligt kap. 4 § 1 MB samt att förslaget inte stämmer överens med intentionerna i vård- och utvecklingsplanen för Nationalstadsparken. *Länsstyrelsen* anser därför att såväl bebyggelsen som parkområdet i planförslaget

behöver bearbetas. De föreslagna byggnadernas volym, gestaltning och höjd riskerar att förändra områdets grundläggande karaktär och negativt påverka dess natur- och kulturhistoriska värden. Den nya bebyggelsen tar även natur- och parkmark i anspråk och riskerar därför att skada befintlig naturmiljö. Länsstyrelsen framhåller att för Nationalstadsparkens värden är det särskilt viktigt att inte skyddsvärda träd påverkas negativt. I förslaget uppnås inte Länsstyrelsens rekommenderade skyddszonsavstånd till skyddsvärda träd och Länsstyrelsen menar därför att kommunen behöver visa att planförslaget inte kommer medföra skada som en följd av byggnation, tillkommande byggnader, minskad vattentillförsel och tillgång till ljus. Länsstyrelsen vill särskilt understryka vikten av ett större respektavstånd till den kulturhistoriskt värdefulla Bellmanseken.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Svenska byggnadsvårdsföreningen framhåller att det är bra att huvudbyggnaden ges skydd i planförslaget, men att förslaget som helhet strider mot plan- och bygglagens skydd mot förvanskning och inte heller uppfyller kravet på varsamhet (PBL kap. 2, §§ 3 och 6 samt kap. 8 § 13). Även *Samfundet S:t Erik* lyfter att planförslaget strider mot PBL kap. 2 § 6.

Svenska byggnadsvårdsföreningen och Samfundet S:t Erik menar att förslaget strider mot inriktningen för den fördjupade översiktsplanen för Nationalstadsparkens stockholmsdel. Den grundläggande inriktningen är att den grundläggande karaktären och kulturhistoriska värden i byggnader, parker och miljöer ska bevaras. *Djurgården-Lilla Värtans miljöskyddsförening* menar att planförslaget genomgripande förvanskar den historiska miljön vid Hasselbacken.

Samfundet S:t Erik menar att förslaget att bygga på huvudbyggnaden med en veranda riskerar att negativt påverka den blåklassade byggnadens värde. *Skönhetsrådet* lyfter att huvudbyggnadens övre terrass bör ges ett skydd i planen för att minska risken för att den byggs in. *Kulturnämnden* menar att huvudbyggnaden bör få ett starkare skydd och att även bebyggelsen från 1990-talet bör förses med skydd mot rivning.

Sakägare (PW, NF och LW) menar att historisk förankring som stödjer en byggnad på platsen för Moriska paviljongen saknas. Paviljongen stod under en kort tid i Hasselbackens historia och platsen har varit tom sedan branden 1923.

Volym och höjd

Flertalet remissinstanser, sakägare, boende och övriga är kritiska till de föreslagna volymernas utbredning och höjd. Förslaget riskerar att förminska och skymma huvudbyggnaden på Hasselbacken och dominera vyerna från Djurgårdsvägen och Djurgårdsslätten.

Länsstyrelsen anser att samtliga planerade byggnader behöver anpassas i höjd och volym, så att huvudbyggnaden med omgivande park fortsatt uppfattas som huvudmotiv på platsen. *Östermalms stadsdelsnämnd* anser att bebyggelse är möjlig men att volymerna behöver studeras vidare då de enligt förslaget innebär stora ingrepp i den kulturhistoriskt känsliga miljön. *Svenska byggnadsvårdsföreningen* menar att förslaget strider mot kulturmiljöunderlaget där det står att ny bebyggelse ska underordna sig befintlig bebyggelse i storlek och höjd. *Samfundet S:t Erik* anser att de tillkommande byggnadernas fotavtryck tillsammans med höjderna och formspråk medför en skalförskjutning som innebär att de nya byggnaderna dominerar miljön. *Statens fastighetsverk* anser att byggnadernas storlek är problematisk. Nya Gubbhyllan är nästan lika hög som huvudbyggnaden och upplevs som dominerande från Djurgårdsvägen och i förhållande till Cirkus. *Kungliga Djurgårdens förvaltning* pekar på att nybyggnaderna riskerar skymma Hasselbacken huvudbyggnad från Djurgårdsvägen och det bör noga övervägas om byggnaderna kan sänkas. *Kulturnämnden* menar att både nya Gubbhyllan och nya Moriska är för höga och breder ut sig för mycket på platsen.

Länsstyrelsen är positiv till kommunens ambition att i gestaltningen av den nya bebyggelsen möta det historiska med respekt genom en nytolkning av traditionen att bygga paviljonger i parken, men menar att förslaget i både höjd, volym och omfattning snarare motsvarar huvudbyggnader än trädgårdspaviljonger. Placeringen är visserligen delvis vald med tanke på var tidigare byggnadsverk funnits på platsen, men det är Länsstyrelsens bedömning att de nya byggnaderna gör ett betydligt större avtryck på platsen.

Länsstyrelsen och Kulturnämnden lyfter även att den föreslagna arkitekturen tillsammans med fotavtryck och höjd påverkar kulturmiljön negativt. *Skönhetsrådet* och *Samfundet S:t Erik* pekar på den skalförskjutning som uppstår och bristen på jämvikt mellan nytt och gammalt. *Svenska byggnadsvårdsföreningen* menar att det i den variation i det arkitektoniska uttrycket som finns på Djurgården finns ett samspel mellan skala och naturanpassning som saknas i planförslaget.

Skönhetsrådet konstaterar att byggnad på platsen för Moriska paviljongen kommer att skära av vyn mot både Hasselbackens huvudbyggnad och Villa Hasselbacken. En lägre byggnad bör vara möjlig. Förslaget till nybyggnad på platsen för Gubbhyllan visar på betydande skalförskjutning jämfört med Gubbhyllan. En lägre byggnad bör vara möjlig på platsen.

Djurgårdens hembygdsförening, Skönhetsrådet, Statens fastighetsverk och Kulturnämnden pekar även på att sammanbyggnaden av nya Gubbhyllan och nya Rotundan är problematisk då volymen är stor och blockerar inblick mot Hasselbackens huvudbyggnad samt att den föreslagna byggnaden ovanpå rotundan i sig påverkar upplevelsen av huvudbyggnaden negativt och därför bör utgå.

Rotundan

Skönhetsrådet framhåller att en byggnad på rotundan nästan helt döljer huvudbyggnaden sett från Djurgårdsslätten och Cirkus sett från Djurgårdsvägen. Rådet anser att förslaget innebär tydligt negativa konsekvenser för läsbarheten av historiska samband inom riksintresset. *Skönhetsrådet* och *Kulturnämnden* påpekar att det aldrig har funnits någon bebyggelse på platsen för rotundan och slutsatsen är att ingen ny bebyggelse bör tillåtas här.

Kulturnämnden menar att Rotundan med länkbyggnad bör utgå då den döljer huvudbyggnadens södra gavel vilket är ett viktigt motiv sett från Hazeliusbacken. En byggnad här bygger för det visuella sambandet mellan Hasselbacken och Cirkus.

Landskapsbild/ stadsbild

Djurgårdens hembygdsförening och *granne (AU)* motsätter sig den genomgripande förvanskning som ett kraftigt utökat hotellbygge inom Hasselbacken 1 innebär samt mot den främmande verksamheten utställningslokal och spa.

Skönhetsrådet anser att bebyggelsen på håll växer över befintlig bebyggelse och täpper till öppningar vilket kan strida mot att bebyggelsen ska karakteriseras av ett glesare bebyggt parklandskap i kontrast till stenstaden. Rådet menar att byggnaderna kommer att vara upplysta och väl synliga under mörka delar av året och då väl synliga i stadslandskapet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Planområdet ligger inom både riksintresse för kulturmiljövården och Nationalstadsparken. Det ställer särskilt höga krav på avvägningar kring vad som är möjligt utan att skada riksintressen.

Flertalet remissinstanser, även de som är kritiska till planförslaget menar att det är möjligt att komplettera bebyggelsen på Hasselbacken men att det presenterade förslaget är alltför omfattande. Stadsbyggnadskontoret delar den bedömning som flera remissinstanser, bland andra Länsstyrelsen, gör gällande att Nationalstadsparkens skydd inte hindrar etablerade verksamheter inom eller intill parken att fungera och utvecklas i anslutning till tidigare ianspråktaga områden samt att kompletteringar är möjliga under förutsättning att natur- och kulturvärden bevaras. Stadsbyggnadskontoret konstaterar att bebyggelse i form av paviljonger och nöjeslokaler lång historisk hävd på Hasselbacken och att de byggnader som föreslås i huvudsak lokaliseras till platser där byggnader tidigare stått. Det är av vikt att, inom ramen för riksintresset för kulturmiljövården samt nationalstadsparken, ge förutsättningar för att Hasselbacken som väletablerat nöjesetablissemang ska kunna vidareutvecklas och fortsatt utgöra ett attraktivt besöksmål i Stockholm.

En förutsättning för att föreslagen veranda vid huvudbyggnaden inte ska påverka kulturvärden negativt är att den kan anpassas till byggnadens klassicistiska stil. Gestaltningen kommer att studeras vidare i det kommande arbetet.

Förslaget behöver dock omarbetas avseende flera aspekter kopplade till riksintresset för kulturmiljövården samt nationalstadsparken så att platsens grundläggande karaktär består. Stadsbyggnadskontoret avser i det kommande arbetet studera den föreslagna bebyggelsens omfattning, förslagets relation till huvudbyggnaden, parkens karaktär samt natur- och kulturvärden. Stadsbyggnadskontoret avser vidare att se över skyddsbestämmelser för befintlig bebyggelse och värdefulla träd.

Gällande skyddsavstånd till värdefulla träd har de mest värdefulla träden nära föreslagen bebyggelse rotkarterats. Rotkarteringen visade att bebyggelse är möjlig utan att träden påverkas negativt. Med något undantag påverkas inte heller övriga stora lövträd och planförslaget bedöms därmed inte medföra negativa konsekvenser för livsmiljöer och spridningsmöjligheter i nätverket för ädellövträd.

Grannar hänvisar till MKB framtagna inom ramen för det programarbete som inleddes för fastigheterna Konsthallen 2 och 15. Programarbetet visade på stor negativ påverkan på kulturvärden. Bedömningen gällde dock inte aktuellt planförslag utan förslag till utbyggnad med utställningslokal och fler hotellrum inom Konsthallen 2 och 15. Då programmet inte varit ute på

plansamråd fann stadsbyggnadskontoret det lämpligt att studera ett större område för att se om den önskade utvecklingen av fastigheterna kunde genomföras på annat sätt. Aktuellt plansamråd visar därför ett förslag där merparten av förändringen föreslås inom Hasselbacken 1 och endast ett mindre tillägg samt bekräftelse av befintliga byggnader inom Konsthallen 15 och Konsthallen 2.

I kritiken mot förslaget har även inkommit synpunkter på innehållet, framförallt på att förslagen utställningslokal och spa är främmande verksamhet. Inom användningen O Tillfällig vistelse ingår spaanläggning som möjligt komplement. Stadsbyggnadskontoret menar att utställningslokal inte är främmande verksamhet på Djurgården.

Olägenheter för grannar

Grannar (ÅDG, HE, RP, CR och MS) menar att det utökade verksamheten inom Konsthallen 15 och Konsthallen 2 kommer att leda till störningar för grannarna och saknar konsekvensanalys av utökad verksamhet.

Sakägare (KA och PA) önskar att byggtiden samordnas med grannar och att inspektion av väggmålningar och rökkanaler görs innan bygget påbörjas. Påpekar att antalet utomhuskonserter har ökat de senaste 10-15 åren vilket kraftigt ökat bullernivåer i och vid kringliggande bostäder. Menar att förslaget innebär en försämrad boendemiljö för grannar.

Sakägare (PW, NF och LW) anser att förslaget negativt påverkar boendemiljön med försämrad utsikt, ökad insyn, ökat buller och sorl samt ökad trafik. Byggtiden med sprängningar riskerar att menligt påverka deras husgrund och stomme.

Hysesgästföreningen Östermalm menar att åtgärder måste vidtas för att minimera ytterligare bullerstörningar, miljö- och trafikproblem för de boende.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

En utbyggnad på Hasselbacken kommer innebära störningar under byggtiden. Genom begränsning av tider för störande arbeten kan dessa störningar minimeras. Detta hanteras inte i detaljplanen utan i byggskedet.

Stadsbyggnadskontoret är medvetet om att det finns en inbyggd konflikt mellan boende och restaurang-/nöjesverksamhet. Möjlighet till utveckling av verksamheter inom Evenemangsparken är viktigt för Stockholm som besöksmål. I Vård- och utvecklingsplan för

Kungliga Nationalstadsparken (Länsstyrelsen 2012:33) och Översiktsplan för Nationalstadsparken – stockholmsdelen (Stockholms stad 2009) lyfts vikten av att verksamheter inom området kan utvecklas för att bibehålla områdets attraktivitet. Stadsbyggnadskontoret menar att den föreslagna utvecklingen av Hasselbacken i detta avseende är förenlig med målen för utveckling inom denna del av Nationalstadsparken.

Parker och grönområden

Hasselbacken 1

Svenska byggnadsvårdsföreningen menar att det gröna stråket längs Djurgårdsvägen påverkas och intrycket av hus i park minskar kraftigt. Den historiska läsbarheten försvagas. *Samfundet S:t Erik* ser risker för påverkan på det äldre trädbeståndet i synnerhet Bellmanseken som står nära tillkommande bebyggelse. *Förbundet för Ekoparken* menar att själva byggnadsprocessen medför stor skada på naturvärden. *Östermalms stadsdelsnämnd* ser positivt på förslagets anpassning till platsens naturvärden.

Statens fastighetsverk (SFV) anser att Hasselbacken 1 som en del av Skansenberget ska ha en parkkaraktär tydligt avskild från Djurgårdsstaden. *SFV* och *Kungliga Djurgårdens förvaltning (KDF)* anser inte att detaljplaneförslaget säkerställer ett bevarande av den gröna miljön inom fastigheten. SFV bedömer att redan schakt för utbyggnad inklusive garage på 1990-talet påverkade grundvattentillförseln till vegetationen. Det saknas utredning om hur den omfattande schakten påverkar grundvattnet. Träd nära föreslagen bebyggelse i kanten mot Djurgårdsvägen och Hazeliusbacken bör skyddas och ett större skyddsavstånd mellan träd och byggnad behövs.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden menar att planförslaget inte nämnvärt kommer att påverka skyddsvärda arter. Förslaget bedöms inte heller ha negativa konsekvenser för områdets naturvärden. Nämnden lyfter att den allé som föreslås tas bort kräver dispens från Länsstyrelsen.

Kungliga Djurgårdens förvaltning, Skönhetsrådet, Kulturnämnden och Djurgårdens hembygdsförening menar att platsens många staket, murar, balustrader och terrasserings i möjligaste mån måste bevaras. KDF ser positivt på återskapande av gångförbindelse mellan Djurgårdsvägen och terrassen mot nordväst.

Konsthallen 15 och Konsthallen 2

Grannar (ÅDG, HE, RP, CR och MS) menar att det förråd som är byggt kring träden på Konsthallen 2 bör rivas och att träden bör ges ökat skydd. Den ursprungliga tanken med grönska bör fullföljas istället för att ge permanent lov för glastillbyggnad på Konsthallen 2.

Granne (AU) menar att förrådet som är byggt kring träden på Konsthallen 2 kommer att försvåra trädens fortlevnad och vänder sig mot att denna byggnad görs planenlig.

Djurgårdens hembygdsförening menar att bekräftelse av förrådsbyggnad i detaljplanen inte får innebära att skyddet för träden tas bort.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden saknar en diskussion kring lönnarna på Konsthallen 2 och menar att det skydd träden har i gällande plan ska kvarstå.

Byggnad under mark

Kungliga Djurgårdens förvaltning menar att det är klokt att dels gräva sig ner under mark dels utnyttja ianspråktaga platser. Det är dock viktigt att bevaka att nya konstruktioner inte skadar vegetationen.

Djurgårdens hembygdsförening menar att utställningshall under jord är främmande för anläggningen och bedömer att den kommer att synas ut mot Djurgårdsvägen.

Anläggning från 1990-talet

Samfundet S:t Erik menar att analysen av värdering av det befintliga och kulturhistoriska innehållet i trädgårds- och parklandskapet är otillräcklig. En värdering av tilläggen från 1990-talet saknas helt. *Djurgården-Lilla Värtans miljöskyddsförening* menar att det som varsamt renoverades på 1990-talet bör bevaras.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Ett av planförslagets syften är att utveckling ska kunna ske utan att skada vegetation och spridningsvägar. Rotkartering har gjorts av ekar nära föreslagen ny bebyggelse för att säkerställa att bebyggelse kan genomföras utan att skada ekarna. I det fortsatta planarbetet avser stadsbyggnadskontoret att fördjupa utredning kring vattenrörelser i mark för att säkerställa att schakter kan göras utan risk för skada på vegetationen inom området.

Stadsbyggnadskontoret avser se över skydd för vegetation inom Hasselbacken för att säkerställa att värdefulla träd skyddas.

Planområdet ligger inom den del av Nationalstadsparken som kallas Evenemangsparken. Inriktning för Evenemangsparken är att området ska fortsätta att utvecklas som den nöjespark och lustpark den varit under mer än 100 år. Stadsbyggnadskontoret bedömer att utställningslokal ligger i linje med en sådan utveckling

Trafikverket har ingen anläggning som berörs och har därför ingen erinran mot samrådsförslaget.

Grannar (ÅDG, HE, RP, CR och MS) menar att utökad verksamhet leder till utökad biltrafik vilket påverkar boendemiljön negativt. Trafikproblemen är redan stora och konflikter uppstår mellan fotgängare, bil- och spårvagnstrafik. Menar att konsekvenser av ökad trafik inte är belyst.

Sakägare (KA och PA) menar att den utökade verksamheten och byggtiden riskerar att negativt påverka boende på Hazeliusbacken som riskerar blockeras av trafik.

Sakägare (PW, NF och LW) anser att det inte finns tillräckliga underlag som visar hur trafikflöden förändras eller hur gångflöden förändras för att konsekvenserna för boende ska kunna bedömas.

Grannar (ÅDG, HE, RP, CR och MS) påpekar att den kiosk som står på norra trottoaren på Allmänna gränd inskränker gångbanan till ca 1,5 meter vilket stör gångtrafiken. Denna konsekvens är inte belyst i detaljplanen.

Hyresgästföreningen Östermalm menar att förändringar behövs för att öka trafiksäkerheten för gående och cyklister.

Trafikförvaltningen har utifrån underlaget svårt att bedöma hur detaljplaneförslaget påverkar trafiken och önskar ytterligare utredningar kring bland annat påverkan under byggtiden.

Rådet för funktionshinderfrågor önskar en noggrann analys av lutningar på mark och gångvägar inom Hasselbacken 1. En hiss kan behöva inkluderas för att personer ska kunna röra sig obehindrat inom området.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Trafiksituationen på södra Djurgården är problematisk. Trafikkontoret och Kungliga Djurgårdens förvaltning har ett pågående arbete med att se över trafiksituationen. Enligt trafikutredning som tagits fram inom ramen för planarbetet medför inte planförslaget i sig några förändringar som kan påverka trafiksituationen i området negativt. Parkeringsplatser föreslås tas bort och inte ersättas med nya.

Platsen för den kiosk som grannar menar inskränker gångbanan ingår inte i planområdet.

Planförslaget påverkar inte trafikförvaltningens anläggningar eller det fria rummet. En trafikanordningsplan tas fram för byggtiden.

Tillgängligheten inom området säkerställs i landskapsplaneringen. Invändiga hissar kommer att finnas för att säkerställa tillgänglighet inom och mellan byggnader.

Teknisk försörjning**Vattenförsörjning, spillvatten**

Stockholm Vatten och Avfall (SVOA) upplyser om att typgodkänd fettavskiljare måste finnas i anläggningar som riskerar släppa ut mer fett än normalt hushållavloppsvatten. Befintliga servisledningar till fastigheten Hasselbacken 1 förutsätts användas för vatten och spillvatten. Tryckstegring över nivå +30 bekostas ej av SVOA.

Dagvatten och översvämning

Länsstyrelsen uppmärksammar att framtiden dagvattenutredning även behöver beskriva hur dagvattenhanteringen kommer att ske inom hela planområdet, dvs. även för den befintliga bebyggelsen och visa att den är tillräcklig för att miljökvalitetsnormer ska kunna följas. Länsstyrelsen anser att dagvattenhanteringen så långt som det är möjligt ska säkerställas genom planbestämmelse eller avsatt yta i plankartan samt att utrymme för fördröjningsmagasin behöver säkerställas. Länsstyrelsen menar även att det av planbeskrivningen behöver framgå vilken fördröjningsvolym som krävs för att klara miljökvalitetsnormerna.

Länsstyrelsen anser att kommunen bör redovisa hur den avser hantera översvänningsrisken vid befintlig garagedfart.

Stockholm Vatten och Avfall ser positivt på infiltration av dagvatten inom Hasselbacken 1. Bräddat vatten bör ledas till ytliga avrinningsvägar. Vid behov av att avleda dagvatten via ledningsnätet bör dagvattenledningen i Hazeliusbacken användas.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden bedömer att föreslagna dagvattenåtgärder uppfyller stadens åtgärdsnivå. Nämnden vill dock understryka vikten av höjdsättningen kring garagedfarten för att hindra att stora vattenmängder tar sig ner i garaget vid skyfall.

El/Tele

Ellevio har noterat en eventuell förändring av läget för befintlig nätstation inom garaget på Hasselbacken 1 och informerar om att nytt läge behöver stämmas av med *Ellevio*. Förändrat läge kan även innebära att läge för markreservat för ledningar i plankartan behöver ändras. Eventuellt utökat effektbehov i elnätstationen behöver presenteras för *Ellevio* i god tid.

Energiförsörjning

Stockholm exergi meddelar att befintliga ledningar till anläggningen ska beaktas och har i övrigt ingen erinran.

Avfallshantering

Stockholm Vatten och Avfall har ingen synpunkt på avfallshantering då befintlig hantering inte ändras.

Grannar (ÅDG, HE, RP, CR och MS) framhåller att avfallshanteringen inom Konsthallen 15 och Konsthallen 2 är problematisk redan idag. Sopstation inom Konsthallen 2 bör förses med tak för att minska buller.

Räddningstjänst

Storstockholms brandförsvär (SSBF) ser positivt på placering av räddningsvägar för Hasselbacken 1. SSBF önskar att det tydliggörs att vegetation inte hindrar räddningstjänstens framkomlighet. SSBF önskar att gården på Hasselbacken 1 utformas så det är möjligt för räddningstjänsten att komma nära fasader med höjdfordon.

Grannar (ÅDG, HE, RP, CR och MS) menar att risken för att räddningstjänst inte kommer fram på grund av de stora trafikproblemen på Djurgården inte är analyserad och konsekvensbedömd.

Riksintresse kommunikation

Luftfartsverket har som sakägare för CSN-utrustning inget att erinra, men förbehåller sig rätten att revidera yttrandet vid ny prövning om regelverk gällande störning av CSN-utrustning ändras eller om ny CSN-utrustning etableras i närheten.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret kommer inför granskning komplettera dagvattenutredningen så att den även omfattar befintlig bebyggelse samt förtydliga vilken fördröjningsvolym som krävs för att klara

miljökvalitetsnormerna. Kontoret finner inget lagstöd att reglera dagvattenhanteringen i plankartan såsom efterfrågas av Länsstyrelsen.

Detaljplanen redovisar endast en översiktlig höjdsättning i lägen där det är väsentligt att markhöjder inte avviker mer än 0,5 meter från angiven höjd. Detaljerad höjdsättning görs i bygghandlingsskedet.

Inför granskning säkerställs att elnätstationens placering med tillhörande ledningar redovisas enligt önskemål från Ellevio.

Detaljplanen syftar endast till att bekräfta befintligt förråd/soprum. Stadsbyggnadskontoret avser inte att utöka byggrätten ytterligare inom Konsthallen 2 för att möjliggöra ytterligare tak.

Räddningstjänsten har yttrat sig över planförslaget och inte har inte bedömt att förslaget medför sådana konsekvenser att de inte kan utföra sitt arbete. Vid framtagande av förslag till landskapsutformning inom Hasselbacken ska Räddningstjänstens önskemål beaktas.

Hälsa och säkerhet

Buller och vibrationer

Trafikförvaltningen saknar bullerutredning mot bakgrund av att det ligger en spårväxel i korsningen Djurgårdsvägen-Allmänna gränd som kan innebära att bullernivåer för hotellrum enligt Boverkets normer överskrids.

Risk

Trafikförvaltningen önskar att planhandlingarna kompletteras med en riskanalys.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Buller från växel i korsningen Djurgårdsvägen/Allmänna gränd är studerat och riktvärden för hotellrum klaras.

Stadsbyggnadskontoret menar att detaljplanen inte påverkar trafikförvaltningens anläggning eller trafiksituationen i stort.

Tillkommande bebyggelse ligger som närmast ca 20 meter från spårmitt och ca 15 meter från körfält på Djurgårdsvägen.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att planförslaget inte innebär att risk för tredje man ökar eller att räddningstjänstens framkomlighet försvåras.

Miljö- och klimataspekter

Förorenad mark

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att en översiktlig provtagning av markföroreningar bör genomföras.

Miljökonsekvensbeskrivning (MKB)

Länsstyrelsen anser att ett flertal av de riksintresseuttryck som lyfts fram i miljökonsekvensbeskrivningen inte är relevanta för Hasselbacken 1. Därutöver saknas följande uttryck *villor med omgivande parker från 1600- och 1700-talen och senare* och *Länsstyrelsen* anser att kommunen behöver komplettera med en bedömning av planförslaget konsekvenser för detta uttryck.

Länsstyrelsen anser att det i delen om konsekvenser av planförslaget tydligare kan framgå vilka konsekvenser som är negativa. I delen om konsekvenser av planförslaget anges även kort beskrivna konsekvenser. *Länsstyrelsen* anser att dessa är ställningstaganden som saknar en beskrivning av de motiv och själva bedömningen som ligger till grund för konsekvenserna. Samtliga konsekvenser behöver kompletteras och bearbetas, så att bedömning och motiv tydligare framgår.

Länsstyrelsen anser att uppgifter i miljökonsekvensbeskrivningen om de åtgärder som planeras för att förebygga, hindra, motverka eller avhjälpa de negativa miljöeffekterna gällande kulturmiljön behöver kompletteras och bearbetas samt att åtgärder inarbetas i planförslaget. Exempelvis kan kopplingen mellan rekommendationerna och de konsekvenser som beskrivs bli tydligare. Det behöver också tydligare framgå hur rekommendationerna har hörtsammats i planförslaget.

Länsstyrelsen anser att behovet av skyddszonavstånd till träd vid markingrepp tydligare bör belysas i miljökonsekvensbeskrivningen och att det bör framgå att planförslaget inte medför skada på träd eller att förändrad vattentillförsel på grund av de planerade tillbyggnaderna under mark inte kommer att påverka träden.

Statens fastighetsverk (SFV) anser att det finns brister i MKB:n då den inte redovisar omfattning och påverkan på berget. SFV saknar även redogörelse för hur naturvärdena påverkas av ökad skuggning.

Kulturnämnden lyfter fram positiva delar i MKB:ns beskrivningar och bedömningar av påverkan på kulturvärden men delar inte bedömningar avseende volym. Kulturnämnden anser att man använt sig av för få vypunkter för att analysera förslaget.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden bedömer att planförslaget inte försvårar möjligheten att uppnå miljökvalitetsnormer för vattenförekomsten Strömmen.

Länsstyrelsen vill med hänsyn till att det förekommer fladdermöss i området uppmärksamma kommunen på att fladdermöss omfattas av 4 § artskyddsförordningen (2007:845) och enligt EU-rättslig praxis är varje individ strikt skyddad. En specifik fladdermusinventering kan behöva genomföras. Vidare bör kommunen även bedöma vilken effekt ökad ljusemission kan få på fladdermössen. Länsstyrelsen påpekar även att kommunen behöver även säkerställa sig om att planförslaget är förenligt med artskyddsförordningen vad gäller övriga arter, exempelvis fåglar.

Länsstyrelsen påpekar att eventuell bortledning av grundvatten eller behov av tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden utgör vattenverksamhet som kräver tillstånd.

Miljökonsekvensbeskrivningen kommer även att kompletteras gällande de motiv och bedömningar som ligger till grund för angivna konsekvenser av planförslaget. Fler vypunkter tas fram som underlag för konsekvensbedömning av kulturvärden. Kontoret noterar Länsstyrelsens rådgivande synpunkter.

Konsthallen 2 och Konsthallen 14 för del av förråd på Konsthallen

2 som ligger på fastigheten Konsthallen 14. Avtal ska vara träffade innan planen kan antas.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret noterar att tilläggsavtal till tomträttsavtal kan komma att behöva upprättas, att detaljplaneavtal ska tecknas samt att servitutsavtal ska träffas.

Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande

Planförslagets ambition är att utveckla Hasselbacken och samtidigt värna dess rika kulturhistoria och naturvärden.

Stadsbyggnadskontoret anser att inriktningen stämmer väl överens med översiktsplanens intention att öka Djurgårdens attraktion med utgångspunkt i kunskap om nuvarande kvaliteter och värden.

Stadsbyggnadskontoret menar att en komplettering av Hasselbacken möjliggör en utveckling som både stärker ett nöjesetablissemang med lång historisk hävd och samtidigt bidrar till utvecklingen av Stockholm och Djurgården som målpunkt för nöje och rekreation. Anläggningen föreslås kompletteras med användning för kulturellt ändamål. Detta anser kontoret ligger i linje med västra Djurgårdens identitet som plats för museer och evenemang.

Ambitionen är att förslaget ska anpassa sig till landskapet och terrängformationerna. Huvudbyggnaden och terrassen ska fortsatt vara centrala motiv och tillkommande bebyggelse underordna sig de stora träden där den gröna ridån av lövträd mot Djurgårdsvägen dominerar stadsbilden. Kontoret bedömer att förslaget möter det historiska med respekt genom en nytolkning av traditionen att bygga paviljonger i parken, huvudsakligen på platser där bebyggelse tidigare stått. Stadsbyggnadskontoret anser att dessa utgångspunkter knyter an väl till hur bebyggelsen i området traditionellt sett inordnat sig i landskapets förutsättningar i kontrast till den strama rutnätsstaden på malmarna. Kontoret menar att gestaltningen är en modern tolkning av Djurgårdens trä- och glasarkitektur och erbjuder en hög arkitektonisk verkshöjd.

Stadsbyggnadskontorets bedömning är att förslaget behöver minska i omfattning avseende höjd och volym för att undvika konflikt med riksintresset för kulturmiljövården samt nationalstadsparken. Det är stadsbyggnadskontorets uppfattning att Hasselbacken kan utvecklas med ny bebyggelse i linje med samrådsförslagets arkitektoniska idé samtidigt som riksintressena samt natur- och kulturvärden på platsen värnas.

Länsstyrelsen påpekar att fastigheterna Hasselbacken 1, Konsthallen 2 och 15 ingår i område som är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården, Stockholms innerstad med Djurgården [AB115]. Det ska därmed skyddas mot åtgärder som riskerar att påtagligt skada de värden som ligger till grund för dess utpekande enligt 3 kap 6 § MB. Länsstyrelsen bedömer med hänsyn till de planerade byggnationernas gestaltning, omfattning och höjd, inom Hasselbacken 1 att förslaget innebär risk för påtaglig skada.

För att påtaglig skada ska undvikas behöver förslaget bearbetas med större hänsyn till den centrala roll som huvudbyggnaden fortsatt bör ha samt till parkmiljöns natur- och kulturvärden.

Länsstyrelsen anser att Hasselbacken kan utvecklas och att kompletteringar i form av exempelvis ytterligare byggnader är möjliga. Men detta under förutsättning att dessa underordnar sig huvudbyggnadens och parkmiljöns huvudsakliga karaktär och att de kulturhistoriska värdena bevaras. Ytan som idag utgörs av en parkeringsplats menar länsstyrelsen är minst känslig för tillkommande bebyggelse. Byggnaden (nya Gubbhyllan) som föreslås på platsen behöver dock utformas med större respektavstånd till närbelägna befintliga stora träd och med större hänsyn till parkmiljöns karaktär. Länsstyrelsen vill särskilt understryka vikten av ett större respektavstånd till den kulturhistoriskt värdefulla Bellmanseken, så att rotbeskrning och beskärning av kronan på den 300-åriga eken kan undvikas. Samtliga planerade byggnader på parkeringsplatsen och terrassen, d.v.s. nya Moriska, nya Gubbhyllan (hotellbyggnader med spa), Rotundan och Musikpaviljongen (entrébyggnad till underjordisk utställningslokal) behöver anpassas i höjd och volym, så att huvudbyggnaden med omgivande park fortsatt uppfattas som huvudmotiv på platsen. Länsstyrelsen anser att kommunen bör eftersträva att bevara parkens karaktär med de viktiga värdebärande egenskaper samt att behålla så mycket vegetation som möjligt, för att bevara den gröna karaktären i området. Särskilt de för området viktiga större träden. Plankartan behöver därför kompletteras gällande skydds- och varsamhetsbestämmelserna samt förtydligas för att säkerställa att parkens huvudsakliga karaktär värnas och bevaras.

Länsstyrelsen gör bedömningen att planförslaget inte tagit tillräcklig hänsyn till relevanta uttryck för riksintresset för kulturmiljövården. Av vikt för att dessa värden ska vara fortsatt läsbara är Hasselbackens arkitektoniska gestaltning, den indragna placeringen med fritt läge mot Djurgårdsvägen, byggnadens synlighet i omgivningen, omgivande parkmiljö och relationen till den övriga miljön med andra viktiga element, så som Villa Hasselbacken, Skansen, Gröna Lund, Cirkus, Liljevalchs konsthall och intilliggande vårdshus. Länsstyrelsen delar inte kommunens bedömning att huvudbyggnaden och terrassen, efter ett genomförande av planförslaget, fortsatt är centrala motiv på platsen eller att förslaget med tillkommande byggrätt på 5800 kvm underordnar sig de stora träden och samspelar med trädkronorna som anges i planbeskrivningen.

På plankartan (bestämmelsen n2) regleras att markens parkkaraktär ska bevaras. Samtidigt saknas en beskrivning av vad som menas med parkkaraktär. Endast del av stödmuren som omgett f.d. platsen för Gubbhyllan har försetts med varsamhetsbestämmelse, vilket inte är tillräckligt. Det finns också en planbestämmelse (bestämmelsen n1) för endast tre av parkens stora träd. Bestämmelsen anger att träden endast får tas bort p.g.a. dokumenterat sjukdomsskäl eller risk för person- eller egendomsskada. Samtidigt redogörs för behovet av omfattande rotbeskrning och beskrning av trädens kronor för att de inte ska hamna för nära föreslagen bebyggelse. Länsstyrelsen anser att en sådan beskrning av träden kan skada trädens vitalitet och på sikt leda till risk för person- eller egendomsskada liksom att kulturhistoriskt viktiga attribut så som Bellmaneken skadas.

Länsstyrelsen anser att ett genomförande av förslaget i sin nuvarande omfattning minskar förståelsen för platsens kulturvärden och kulturhistoriska sammanhang. Länsstyrelsen är positiv till kommunens ambition att i gestaltningen av den nya bebyggelsen möta det historiska med respekt genom en nytolkning av traditionen att bygga paviljonger i parken, enligt vad som anges i planbeskrivningen. Länsstyrelsen anser dock att förslaget i både höjd, volym och omfattning snarare motsvarar huvudbyggnader än trädgårdspaviljonger. Placeringen av hotellbyggnader är visserligen delvis vald med tanke på var tidigare byggnadsverk funnits på platsen, men det är länsstyrelsens bedömning att de nya byggnaderna gör ett betydligt större avtryck på platsen. Utifrån illustrerade vyer kommer de nya byggnaderna till stora delar att skymma huvudbyggnaden sedd från Djurgårdsvägen, ta en stor del av parkmiljön i anspråk för bebyggelse samt medföra stora ingrepp i befintlig terrass och parkstruktur.

Länsstyrelsen lyfter att i 4 kap. 7 § andra stycket MB anges att inom en nationalstadspark får ny bebyggelse och nya anläggningar komma till stånd och andra åtgärder vidtas endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärden i övrigt skadas. Sammanfattningsvis anser länsstyrelsen att förslaget innebär att bebyggelsen inom Hasselbacken 1 medför ett visst intrång i såväl parklandskap som naturmiljö samt skadar det historiska landskapets natur- och kulturvärden. Länsstyrelsen bedömer att planerade åtgärder även medför påtaglig skada på riksintresset Nationalstadsparken enligt 4 kap 1 § MB. Såväl bebyggelsen som parkområdet i planförslaget behöver därför bearbetas.

Planområdet ingår i en mer bebyggd och anlagd del av Nationalstadsparken. Enligt prop. 1994/95:3 s. 43 ff bör skyddet inte hindra etablerade verksamheter inom eller intill parken från att fungera och utvecklas i anslutning till tidigare ianspråktaga områden. Byggnadsområden får inte utvidgas, men väl kompletteras om kompletteringarna inte medför skada på områdets natur- och kulturvärden. Enligt Nationalstadsparkens vård- och utvecklingsplan (länsstyrelsens rapport 2012:33 Vård- och utvecklingsplan för Kungliga nationalstadsparken) ska området vidareutvecklas med utgångspunkt från traditionen som nöjesområde, under förutsättning att den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen bevaras och vårdas, så att dess karaktär och kvaliteter består. En komplettering av platsen är därför möjlig med hänsyn till bestämmelserna för Nationalstadsparken, under förutsättning att dess grundläggande karaktär och kulturhistoriska värden bevaras. Grova ekar, lindar och andra ädellövträd ska vara väsentliga inslag i landskapet och erbjuda livsmiljöer för djur och växter. Den månghundraåriga kontinuiteten av fristående solbelysta träd, främst ekar, ska bestå. Området ska ha god tillgång på ekar och andra ädellövträd i varierande ålder för att trygga återväxten.

Länsstyrelsen delar inte kommunens bedömning att förslaget är förenligt med intentionerna i vård- och utvecklingsplanen. Även om vård- och utvecklingsplanen använts som underlag till planförslaget, miljökonsekvensbeskrivningen och i utredningen för landskap, ekologi och träd (Landskapslaget m. fl., 2020), anser länsstyrelsen att kommunens slutsatser och förslaget inte stämmer överens med intentionerna i vård- och utvecklingsplanen. Planförslaget behöver därför bearbetas.

Enligt länsstyrelsens bedömning riskerar den nya bebyggelsen, med sin utbredning och lokalisering, att skada det historiska landskapets natur- och kulturvärden i Nationalstadsparken. De föreslagna byggnadernas volym, gestaltning och höjd riskerar att förändra områdets grundläggande karaktär och negativt påverka dess natur- och kulturhistoriska värden. Den nya bebyggelsen tar även natur- och parkmark i anspråk och riskerar därför att skada befintlig naturmiljö.

För Nationalstadsparkens värden är det särskilt viktigt att inte skyddsvärda träd påverkas negativt. Det gäller såväl under som efter byggskedet. Om de skyddsvärda träden påverkas negativt i detta område och i synnerhet ekarna, kan habitatnätverket för ädellövträd påverkas negativt. I Nationalstadsparken räknas alla träd med stamdiameter över 40 cm som skyddsvärda. Länsstyrelsen konstaterar att kommunen gett endast tre träd planbestämmelsen n1.

Enligt planbeskrivningen kommer även en kastanj som bedöms ha stort bevarandevärde stå mycket nära nya Moriska. Kastanjen planeras tas ner om trädet bedöms skadas av schaktning och ett nytt planteras i dess ställe. Ett gammalt träd har högt värde och kan därför inte ersättas med ett nytt. Det är inte möjligt att kompensera

skada eller intrång på natur- eller kulturmiljön i en del av parken genom att exempelvis plantera nya träd på en annan plats.

Länsstyrelsen påpekar att framtagna dagvattenutredning endast redogör för hur dagvatten från tillkommande bebyggelse och hårdgjorda ytor avses tas om hand. Kommunen behöver även beskriva hur dagvattenhanteringen kommer att ske inom hela planområdet, dvs. även för den befintliga bebyggelsen och visa att den är tillräcklig för att miljö kvalitetsnormer ska kunna följas. Länsstyrelsen menar att dagvattenhanteringen ska så långt det är möjligt säkerställas genom planbestämmelser eller avsatt yta i plankartan. Vidare behöver utrymme för fördröjningsmagasin säkerställas, dock utan att skada de träd som avses bevaras. Det behöver även framgå i planbeskrivningen vilken fördröjningsvolym som krävs för att klara miljö kvalitetsnormerna. Eftersom dagvattenhanteringen och bevarande av skyddsvärda träd hänger samman behöver detta samordnas.

Länsstyrelsen lämnar även rådgivande synpunkter kopplade till översvämningsrisk, i frågor rörande planens genomförbarhet samt miljökonsekvensbeskrivning.

Länsstyrelsen påpekar att dagvattenutredningen visar översvämningsrisker vid Hasselbacken vid den del av byggnaden där garagedfarten finns. Det finns även översvämningsrisker utanför Hasselbacken i anslutning till den del av byggnaden där garagedfarten finns. Skyfall kan då innebära risk för att garaget vattenfylles. Kommunen bör redovisa hur den avser hantera översvämningsriskerna.

Länsstyrelsen vill uppmärksamma kommunen på att träd med håligheter, sk. hålträd, nyttjas av fladdermöss. Fladdermöss omfattas av 4 § artskyddsförordningen (2007:845) och enligt EU-rättslig praxis är varje individ strikt skyddad. Förbuden gäller således oavsett artens bevarandestatus. Med hänsyn till att det förekommer fladdermöss i området behöver kommunen säkerställa att den planerade byggnationen inte riskerar utlösa något av förbuden i 4 § artskyddsförordningen. För att kunna vidta lämpliga skyddsåtgärder och försiktighetsåtgärder kan en specifik fladdermusinventering behöva genomföras under lämplig tidpunkt på året. Vidare bör kommunen även bedöma vilken effekt ökad ljusemission kan få på fladdermössen. Kommunen behöver även säkerställa sig om att planförslaget är förenligt med artskyddsförordningen vad gäller övriga arter, exempelvis fåglar.

Länsstyrelsen noterar att kommunen bedömt den trädrad som står längs med Hazeliusbacken som skyddad enligt de generella biotopskyddsbestämmelserna och att en dispens från skyddet avses sökas. Länsstyrelsen vill uppmärksamma kommunen på att dispens enbart kan ges i undantagsfall under förutsättning att det finns särskilda skäl, i enlighet med 7 kap. 11 § andra stycket MB.

Föreslagen utbyggnad skulle enligt Hasselbacken – Geoteknik och hydrologi (Tyréns 2020-10-14) kunna leda till behov av att leda bort grundvatten eller behov av tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden. Detta utgör vattenverksamhet som kräver tillstånd.

Länsstyrelsen anser att ett flertal av de riksintresseuttryck som lyfts fram i miljökonsekvensbeskrivningen (s 36–37) visserligen finns inom riksintresset för kulturmiljövården och Djurgården men att alla inte är relevanta för Hasselbacken1. (Se relevanta uttryck för riksintresset ovan). Därutöver saknas följande uttryck villor med omgivande parker från 1600- och 1700-talen och senare. Kommunen behöver komplettera med en bedömning av planförslagets konsekvenser för detta uttryck.

I den samlade bedömningen anges bland annat att förslaget medför både positiva och negativa konsekvenser, bl.a. att negativa konsekvenser kan uppstå i läsbarheten av historiska samband och strukturer. Länsstyrelsen anser att det i delen om konsekvenser av planförslaget tydligare kan framgå vilka konsekvenser som är negativa. Länsstyrelsen delar exempelvis uppfattningen om att tillkommande bebyggelse kommer att förstärka den bebyggda prägeln längs Skansenbergets fot, men saknar en bedömning av hur det påverkar platsens kulturhistoriska värden. Den nuvarande karaktären härrör bland annat till stora sommarvillor indragna på tomten omgivna av en grönskande parkmiljö med tillhörande värdebärande egenskaper. I delen om konsekvenser av planförslaget anges kort beskrivna konsekvenser. Länsstyrelsen anser att dessa är ställningstaganden som saknar en beskrivning av de motiv och själva bedömningen som ligger till grund för konsekvenserna. Samtliga konsekvenser behöver kompletteras och bearbetas, så att bedömning och motiv tydligare framgår. I miljökonsekvensbeskrivningens del om fortsatt arbete finns rekommendationer gällande hänsyn till kulturmiljön. Länsstyrelsen anser att uppgifter om de åtgärder som planeras för att förebygga, hindra, motverka eller avhjälpa de negativa miljöeffekterna gällande kulturmiljön behöver kompletteras och bearbetas samt att åtgärder inarbetas i planförslaget. Exempelvis kan kopplingen mellan rekommendationerna och de konsekvenser som beskrivs bli

tydligare. Det behöver också tydligare framgå hur rekommendationerna har hörtsammats i planförslaget.

Gällande träd i området bör behovet av skyddszonavstånd vid markingrepp tydligare belysas i miljökonsekvensbeskrivningen och det bör framgå att planförslaget inte medför skada på träd eller att förändrad vattentillförsel på grund av de planerade tillbyggnaderna under mark inte kommer att påverka träden.

Statens fastighetsverk

SFV anser att det är positivt med fortsatt kultur- och evenemangsverksamhet inom Hasselbacken 1. SFV bedömer att denna verksamhet kan fortsätta även utan byggnation i den omfattning som planförslaget visar. Förslaget har väl formulerade intentioner med föreslagna byggnader som paviljonger i en grön parkmiljö. SFV anser att föreslagen byggnation över och under mark är av sådan omfattning att den riskerar generera negativ påverkan på Djurgårdens kultur- och naturmiljö. Byggnadernas storlek gör att de inte upplevs som paviljonger i en parkmiljö. Schakt för byggnader och underjordisk utställningslokal riskerar att påverka och ändra grundvattennivån till men för vegetation som är önskvärd att bevara.

SFV anser att Hasselbacken 1 som del av det gröna Skansenberget fortsättningsvis ska ha en parkkaraktär och vara tydligt avskild från Djurgårdsstaden. Den historiska gränsen mellan kungens gröna jaktpark och stadens mark med sin karaktär av småstadsbebyggelse är fortfarande tydligt avläsbar. Gränsen framför Skansen är mer otydlig och SFV menar att det därför är viktigt att det södra hörnet av fastigheten bevaras med trädrida både mot Djurgårdsvägen och Hazeliussbacken.

SFV anser att utgångspunkterna ”Djurgårdslandskapet som iscensatt natur” och ”bevarandet och förstärkandet av landskapets särdrag” är bra men att planförslaget inte kan sägas uppfylla dessa fullt ut. De sprängningar och schakter som planen medger kommer att påverka den gröna parkmiljön och träden inom Hasselbacken 1 på ett negativt sätt. SFV anser inte att planförslaget säkerställer den gröna miljön inom fastigheten. SFV pekar på att grundvattentillförsel bedöms ha påverkats av tidigare schakt för garage. Trots det möjliggör planen för schakt närmare och kring fler sidor av bevarandevärda träd. Schaktningen riskerar avgränsa grundvatten från berget i norr vilket påverkar växtbetingelserna på platsen. SFV påpekar att de byggnader som tidigare funnits inom fastigheten har inte påverkat berget och växtplatsen i samma omfattning som förslaget då dessa byggnader varit paviljonger eller av typen

”sommarlätt träarkitektur”. De har inte påverkat berget och marken som planförslaget gör.

Förutsättningar för att bevara kronor och rötter har noga utretts genom rotkartering. Däremot saknas utredning av hur den omfattande schakten påverkar grundvattnet. Ingen undersökning är gjord av grundvattnet och dagens förhållanden. SFV anser att de planbestämmelser som planen anger inte säkerställer ett bevarande av den gröna miljön inom Hasselbacken 1.

SFV anser att planbeskrivningen är delvis svårläst och saknar översiktskarta likt den i miljökonsekvensbeskrivningen på sid 8. Flera träd i kanten mot Djurgårdsvägen och Hazeliusbacken är utpekade som bevarandevärda men saknar skydd i planen. SFV anser att träden behöver skyddas och att ett större skyddsavstånd mellan träd och byggnad behövs. SFV föreslår att bestämmelse n2 tydliggörs avseende vad som ska bevaras och skyddas inom detta område. Det bör också finnas en skyddszon mellan mark som ska bevaras och byggnader som kan tas i anspråk vid byggnation. SFV påpekar att ek som står precis utanför fastigheten riskerar påverkas om marken inom fastigheten tillåts byggas under i denna del.

SFV anser att planförslagets utformning och gestaltning har goda kvaliteter. Arkitekturen är väl utformad och tar hänsyn till landskapet. Byggnadernas runda form samspelar med Cirkus runda byggnad. SFV menar att storleken är problematisk. Föreslagen höjd på nya Gubbhyllan är nästa samma som huvudbyggnadens höjd. Den föreslagna byggnaden upplevs som dominerande i vyn från Djurgårdsvägen likasom i förhållande till Cirkus. SFV anser att paviljongtanken försvinner när de nya byggnaderna byggs ihop till stora enheter.

SFV anser att illustrationerna tagna ur datormodellen är svåra att bedöma vad gäller bevarande av träd. En konsekvens kan vara att fler träd kan bevaras än som visas i datormodellen vilket ger ett annat intryck. SFV menar att i och med att planen inte säkerställer bevarande av träd i sydöstra delen av fastigheten och eftersom dessa riskerar påverkas negativt vid schaktning finns risk för att helhetsintrycket inte blir paviljonger i parkmiljö.

SFV anser att det finns brister i miljökonsekvensbeskrivningen då den inte redovisar omfattning och påverkan på själva berget. Den redovisar inte hur sprängning av berg påverkar växtbetingelserna på platsen. SFV anser att miljökonsekvensbeskrivningen brister i att redogöra för vilken påverkan exempelvis skuggning har på naturvärden och de träd som bedöms vara kvar.

SFV bedömer att detaljplaneförslaget medför sådana åtgärder som inte är förenliga med bestämmelser om Nationalstadsparken i miljöbalken utan att natur- och kulturvärden riskerar att skadas. SFV anser att byggnadernas omfattning och placering riskerar försvaga parkmiljön och upplevelsen av Hasselbacken som del av den kungliga jaktparken och därmed inte vara förenslig med riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården.

SFV har inga synpunkter på den del av förslaget som omfattar fastigheterna Konsthallen 15 och Konsthallen 2.

Kungliga Djurgårdens Förvaltning (KDF)

Kungliga Djurgårdens Förvaltning (KDF) lyfter Djurgården vikt som rekreationsområde för stockholmarna sedan sekler tillbaka. Hasselbacken är sedan 1853 en central del av detta. En tradition av att kombinera tradition och förnyelse finns på Hasselbacken. Det aktuella planförslaget syftar till att föra arvet vidare och möjliggöra fortsatt utveckling. Av största vikt är dock att denna utveckling förenar nytt och gammalt på ett väl avvägt sätt, det som är Djurgårdens signum. Ärendet omfattar även en planerad förnyelse av delar av kvarteret Konsthallen, på andra sidan Djurgårdsvägen, ännu en känd adress för Djurgården som utflyktsmål.

KDF lyfter att Hasselbacken i grunden är en av Djurgårdens klassiska skogsbackar där bebyggelse och natur samspelar. Bebyggelsens årsringar är tydligt avläsbara. Förslagets runda former syftar bland annat till stor följsamhet mot grönskan, med maximal hänsyn till befintlig vegetation. Den gröna ridå som alltid omgett kullen har stort värde liksom träden i övrigt. Vikten av att denna grönska i bevaras har KDF hela tiden betonat. I det fortsatta arbetet måste säkerställas att planerade underbyggnader och andra schaktningar kan ske utan men för grönskan. Farhågor har framförts avseende den ikoniska Bellmanseken. Dessa måste tas på största allvar. Eventuellt behövs ytterligare studier och minskad utbredning av ny bebyggelse för att säkra denna och andra träd. KDF påpekar att lika viktiga som grönskan är kullens många staket, murar och balustrader, ofta i kombination med terrasseringar, av såväl äldre slag som senare rekonstruktioner. Dessa måste i möjligaste mån bevaras. Liksom på flera andra håll på Djurgården påminner de om historien och ger kontinuitet och igenkänning. Men de har också stor praktisk betydelse för att hantera nivåskillnader och för att understödja den vitalisering av terrassen, som är en grundbult i förslaget.

KDF uppskattar ambitionerna att återskapa de gångförbindelser som tidigare funnits mellan Djurgårdsvägen och terrassen mot nordväst,

den skulle öka tillgängligheten på ett historiskt förankrat sätt. I sydöst visar förslaget en möjlighet att koppla Hasselbacken till en ny förplats framför Cirkus. KDF framhåller att detta skulle kunna bli del av en välkommen vitalisering av hela ytan mellan Hasselbackens nuvarande parkering och Skansens huvudentré.

KDF lyfter fram att all nybyggnation i historisk miljö är en balansgång mellan följsamhet och förnyelse. Återuppförandet efter branden 1923 skedde i tidens klassicerande stil. Tillbyggnaden på 1990-talet lade sig nära denna stil med drag av dåtidens postmodernism. Det aktuella förslaget bygger på en verandaarkitektur i modern tappning, tänkt att utföras i glas och trä. De runda formerna är som nämnts valda bland annat för hänsynen till grönskan, och för sin möjlighet till anpassning till närmiljön, men även för att utgöra en ny årsring. KDF menar att det är rätt väg att gå i detta fall.

KDF menar att ambitionen att dels gräva sig under jord, dels utnyttja idag bebyggd, eller tidigare bebyggd mark, för tillkommande byggnader känns klokt. Det bidrar till bevarandet av grönskan och gör att historiskt öppna platser förblir öppna. KDF vill dock särskilt lyfta fram att byggnader över och undermark inte får hota grönskan och att detta måste bevakas.

Vad gäller volymer framhåller KDF att även om nya Moriska och nya Gubbhyllan fyller tidigare bebyggda platser gör de det med större volymer och blir ur vissa siktinklar mer dominerande än sina föregångare, t ex sett från nordväst och sydost. Vyer från Djurgårdsvägen visar att nybyggnaderna riskerar att skymma Hasselbackens huvudbyggnad, vilket kan upplevas förändra dess dominerande roll.

KDF menar att det bör noga övervägas om de föreslagna byggnaderna kan sänkas. Exempelvis bör föreslagna takterrasser generellt utgå, men även därutöver vore en sänkning av bebyggelsen med minst en våning välkommen. De tillkommande hotellytorna blir ändå större än vad som ursprungligen planerades i kvarteret Konsthallen.

De föreslagna förändringarna i kvarteret Konsthallen är mycket små. Att göra en sammanlänkning av gammal och ny bebyggelse välkomnas. Det görs mycket varsamt och ger en spännande blandning av gammalt och nytt. Permanentandet av den befintliga glasverandan framför dagens restaurang känns också riktig.

Under förutsättning att hänsyn tas till framförda synpunkter i yttrandet över detaljplanen tillstyrker KDF förslaget.

Trafikförvaltningen SLL

Trafikförvaltningen har svårt att bedöma i vilken omfattning planförslaget påverkar trafiken och hur trafiken på Djurgårdsvägen kan påverka förslaget. Förvaltningen menar att detaljplanen behöver kompletteras med konsekvensanalys för byggnationens påverkan på trafiken, riskanalys och bullerutredning. En spårväxel vid korsningen Djurgårdsvägen/Allmänna gränd kan innebära att bullernivåer kan komma att överskrida Boverkets normer för hotellrum. Förvaltningen önskar en genomförbarhetsstudie som beskriver att byggnationen inte gör intrång på ”fria-rumsprofilen” samt hur elsäkerhetsområdet tas omhand.

Trafikförvaltningen framhåller att planförslaget gränsar till Djurgårdsvägen där trafikförvaltningen trafikerar med buss och spårväg. Samordning med trafikförvaltningen krävs samt att ett genomförandeavtal tecknas innan nästa planskede. Med trafikförvaltningen behöver exploatören diskutera överenskommelser gällande omhändertagande av risker, fastställande av kontroller och kravställning samt begränsningar med av trafikförvaltningen utsedda produktionssamordnare. Alla kostnader som uppstår för trafikförvaltningen på grund av intrånget ska bäras av exploatören. Utöver detta ska det tillses att avtal reglerar infästning av kontaktledning i fasad vid Allmänna gränd.

Storstockholms Brandförsvär

SSBF ser positivt på placeringen av räddningsvägar för Hasselbacken 1. SSBF önskar att det tydliggörs att träd och vegetation längs fasader inte hindrar räddningstjänstens framkomlighet på något vis. För att underlätta släckningsarbetet vid en eventuell räddningsinsats i aktuella byggnader är det en stor fördel att kunna komma närmare byggnader med räddningstjänstens höjdfordon än nuvarande förslag för att skydda denna historiskt viktiga bebyggelse. SSBF önskar att gården planeras på ett sådant sätt att åtkomlighet för våra höjdfordon mot byggnadens fasad skapas.

Trafikverket

Trafikverkets anläggningar eller intressen berörs inte av planförslaget och Trafikverket har därmed ingen erinran.

Luffartsverket

LFV har i egenskap av sakägare för CNS-utrustning inget att erinra mot detaljplanen. LFV förbehåller sig rätten att revidera yttrandet vid ny prövning om regelverk gällande störningar på CNS-utrustning förändras, eller om ny CNS-utrustning etableras i hindrets närhet.

Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar

Lantmäterimyndigheten

Lantmäterimyndigheten har inga synpunkter på planförslaget.

Östermalms stadsdelsnämnd

Anser att en utveckling av Evenemangsparken på västra Djurgården, som är ett av Stockholms viktigaste besöks- och turistmål, är angelägen för att bibehålla och stärka områdets attraktivitet för nöje och evenemang. Att denna del av Djurgården ska fortsätta utvecklas som den nöjespark och lustpark den varit i över 100 år, är också något som framgår i den fördjupade översiktsplanen för Nationalstadsparken från 2009.

Förslaget berör inte stadsdelsnämndens verksamheter och marken på den aktuella platsen förvaltas inte av stadsdelsförvaltningen. Det är mycket viktigt att hänsyn tas till miljöns kulturhistoriska värden för att inte försvaga områdets karaktär och särdrag. Det är positivt på att förslaget innebär att den nya bebyggelsen inom Hasselbacken 1 placeras där byggnader funnits tidigare, men byggnadernas volymer bör studeras vidare, då de föreslagna byggnaderna innebär ett stort ingrepp i denna kulturhistoriskt känsliga miljö. Östermalms stadsdelsnämnd är positivt till att bebyggelsen har anpassats till de naturvärden som finns på platsen och på så vis inte anses påverka de värdefulla ekologiska livsmiljöer och spridningssamband som finns i denna del av Nationalstadsparken.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden (MHN)

Miljö- och hälsoskyddsnämnden (MHN) delar den bedömning som görs i planhandlingarna av exploaterings påverkan på befintlig naturmiljö vid Hasselbacken 1 men saknar en diskussion om de befintliga lönnarna vid Konsthallen 2. De har i gällande detaljplan skydd genom planbestämmelse och bör enligt MHN behålla detta skydd även i ny detaljplan. Även om träden inte står i direkt anslutning till de för habitatnätverket betydelsefulla stora gamla lövträden inom Hasselbacken 1, så möjliggör de ekosystemtjänster som exempelvis biologisk mångfald och dagvattenhantering på platsen.

Marken inom Hasselbacken 1 befinner sig i en spridningszon inom stadens ESBO-nätverk (ekologiskt särskilt betydelsefulla områden). Planområdets högsta naturvärden består av grova, delvis äldre ädellövträd såsom ek, alm, lönn och lind som växer i en park- och trädgårdsliknande miljö. Hela planområdet ligger dessutom i Kungliga nationalstadsparken, vilken är skyddad enligt 4 kap miljöbalken. Inom Hasselbacken 1 finns ett trettiotal träd som klassificeras som skyddsvärda enligt föreskrifterna för Kungliga nationalstadsparken. Av dessa är tre särskilt skyddsvärda träd ur

naturvårdessynpunkt. Dessa tre träd är två ekar, varav den ena är den så kallade Bellmanseken, och en alm. Ekarna har rotkarterats för att bedöma avstånd till planerad bebyggelse. Rotkarteringen visar att bebyggelse är möjlig utan att ekarna påverkas negativt. Med något undantag (en lind och eventuellt en kastanj) påverkas enligt planhandlingarna inte heller övriga stora lövträd inom Hasselbacken 1 av planförslaget. Eftersom konsekvenserna för habitatnätverket för ädellövträd är knutna till de stora gamla lövträden inom Hasselbacken 1 så bedöms därmed planförslaget inte medföra negativa konsekvenser för livsmiljöer och spridningsmöjligheter i nätverket för ädellövträd. Eftersom träden med något undantag inte bedöms påverkas negativt är bedömningen i planhandlingarna att planförslaget inte nämnvärt kommer att påverka skyddsvärda arter.

Närmast Hazeliussbacken finns två rader av unga lindar som i naturvärdesinventeringen definierats som alléer. De flesta av träden avses flyttas till annan, mer lämplig plats inom området. Två träd avses fällas på grund av deras skick och placering. Träden har enligt naturvärdesinventeringen mycket begränsat naturvärde och därmed bedöms förändringen inte ha negativa konsekvenser för områdets naturvärde. Eftersom de definierats som alléer behövs dock Länsstyrelsens dispens innan åtgärderna kan genomföras.

MHN gör bedömningen att detaljplaneförslaget inte försvårar möjligheten att uppnå miljö kvalitetsnormerna vattenförekomsten Strömmen. MHN vill understryka vikten av en genomtänkt höjdsättning vid nedfarten till garaget vid Hasselbacken 1, detta för att hindra stora vattenmängder att ta sig ner i garaget vid skyfall.

Då det kommer att ske markarbeten inom Hasselbacken 1 anser MHN att en översiktlig provtagning av markföroreningar bör genomföras. Det kan ha bedrivits verksamhet, spill eller dumpning på platsen, alternativt kan det finnas fyllnadsmassor av varierande sammansättning och ursprung på fastigheten.

Exploateringskontoret

Exploateringskontoret framhåller att tilläggsavtal till tomträttsavtal kan komma att behöva upprättas innan planen kan antas. Utöver det ska detaljplaneavtal tecknas mellan staden och tomträttshavarna Pop House Next Door AB, Pop House Property AB samt Statens fastighetsverk med anledning av föreslagna verksamhetsbestämmelser och rivningsförbud i detaljplanen. Avtal ska tecknas innan detaljplanen antas.

Servitutsavtal ska träffas mellan tomträttsinnehavarna för Konsthallen 2 (Pop House Property AB) och Konsthallen 14 (AB

Stadsholmen) om del av förråd på Konsthallen 2 som ligger på fastigheten Konsthallen 14. Det åligger tomträttsinnehavarna att upprätta servitutsavtalet som dock även ska signeras av staden i egenskap av lagfaren ägare till fastigheterna.

Exploateringskontoret informerar även om att tomträttsavtalet för Konsthallen 15 innehåller skyddsföreskrifter som berör både byggnadens interiör och exteriör.

Exploateringskontoret ska inte drabbas av några kostnader med anledning av detaljplanens framtagande eller syfte.

Kulturnämnden

Kulturförvaltningen ser det som positivt att Hasselbacken kan fortsätta att utvecklas för nöjeslivet i Evenemangsparken. Hasselbacken och evenemangsparken är ett av Stockholms viktigaste besöksmål. Med sin placering på höjden utgör Hasselbacken ett centralt blickfång från flera vyer. Miljön är en av de mest identitetsskapande och känsliga på Djurgården. Planförslaget med den utökade byggrätten redovisar en gestaltning och utformning som avviker från det historiserande uttrycket i den befintliga anläggningen. I stora drag medför förslaget att stadsrummet i den här delen av Djurgården tillförs en arkitektur med ett samtida uttryck som på grund av sin höjd och volym konkurrerar med kulturmiljön och riskerar att dominera området visuellt. Kulturförvaltningens bedömning är att det sker på bekostnad av kulturhistoriska värden på fastigheten Hasselbacken 1 och i stadsdelen Djurgården.

Den blåklassade huvudbyggnaden är värdebärare av en 250 åriga kontinuerlig restaurangverksamhet. Den har en central roll i Evenemangsparken. Nuvarande restaurangbyggnad är idag närmre 100 år. Det skänker den en historisk dimension. Platsen har ett ännu längre tidsdjup. Det är dessa historiska tidsdjup som tillsammans med den historiska miljön med bebyggelse främst från tidigt 1900-tal och andra halvan av 1800-talet som utgör södra Djurgårdens unika miljö och attraktionskraft. Kulturförvaltningen har i ett tidigare skede av planarbetet bedömt att platserna för Gubbhyllan och Moriska paviljongen är lämpliga att utreda för nya byggnader då de har historisk hävd, men i begränsad omfattning och inte platsen för Rotundan.

Nya Gubbhyllan trappar ner mot Djurgårdsvägen till tre våningar. Den nya Rotundan är placerad framför gaveln till huvudbyggnaden samt förenad med en länkbyggnad i plan två med Gubbhyllan. En sektion i planbeskrivningen visar att Gubbhyllan, med sin placering något lägre i terrängen, har en totalhöjd som är lika hög som

Kulturförvaltningen bedömer att kombinationen med de för omgivningarna konkurrerande volymerna och byggnadernas ytskikt och formspråk kommer att dominera stadsbilden. Glaspartierna som de föreslås att utföras, antingen färgade eller mätterade, riskerar att inte bli så genomsiktliga vilket förmodas är avsikten. De gröna taken ter sig också avvikande i en klassicistisk miljö med putsarkitektur och en tydligt strukturerad trädgårdsanläggning. Återuppförandet av Hasselbacken efter branden 1923 tog sin utgångspunkt i den äldre restaurang men med 1920-talets formspråk. Hotell-och konferensanläggningen från 1992 är utförd

med en uttalad avsikt att inordna sig i huvudbyggnadens arkitektoniska formspråk i en klassicerande stil. Andra byggnadselement som trappräcken med balusterdockor uppvisar också denna ambition. Restauranganläggningen ramar in av den omgivande park-och trädgårdsmiljön där nivåskillnaderna tas upp med terrasser som förbinds med dekorativa trappor utformade i en historiserande stil. Nuvarande gestaltning av trädgårdsanläggningen med inramande staket är kännetecknande för Djurgården.

Räcken med balusterdockor är rekonstruktioner från tidigare original och är en medveten gestaltning som hör samman med den klassicerande gestaltningen av hela kulturmiljön i Hasselbacken. Det finns äldre trappor och murar runt nuvarande rotunda och från Djurgårdsvägen. En äldre stenmur har fått ett skydd i detaljplanen. I planbeskrivningen står att byggandet av Exhibition Center innebär att stora delar av terrassen kommer att behöva grävas upp och att den kommer att återställas som en öppen grusyta. Varken illustrationerna eller planbeskrivningen redovisar om man avser att omgestalta eller bevara strukturer och trädgårdsselement i trädgårdsanläggningen. Kulturförvaltningen anser att ett eventuellt avlägsnande av staket och räcken med mera innebär en förlust av kulturhistoriska värden då Hasselbacken förlorar sin karakteristiska inramning och genom det sitt sammanhang. Ett borttagande av portalen från Djurgårdsvägen för att ersätta den med en genomsiktig ljusportal i lätt konstruktion anses av samma skäl heller inte är lämplig. Nuvarande gestaltning om än en rekonstruktion har historisk hävd. En eventuell omgestaltning av trädgårdsanläggningen bör tydligt redovisas för att kunna pröva dess lämplighet.

Kulturförvaltningen har inga synpunkter vad avser föreslagna åtgärder inom fastigheterna Konsthallen 2 och 15.

Kulturförvaltningen bedömer att balansen mellan skydd för byggnadernas kulturhistoriska värden i förhållande till tillåtelse till förändringar behöver ses över. Huvudbyggnaden på Hasselbacken bör få ett starkare skydd i detaljplanen. Det är bra att den har försetts med ett skydd mot rivning. Kulturförvaltningen anser dock att även 1990-talets tillbyggnader bör förses med ett skydd mot rivning. Byggnaderna utgör en väl samkomponerad enhet där det postmodernistiska tillägget är väl utfört och en intressant årsring. Det är positivt att värdefulla träd får ett skydd i plan och att markens parkkaraktär ska bevaras.

Kulturförvaltningen delar i vissa avseenden Tyréns bedömningar i miljökonsekvensbeskrivningen men i andra har förvaltningen en

annan uppfattning. Tyréns lyfter det positiva i att immateriella kulturvärden kommer att bevaras och utvecklas. Den uppfattningen delas av Kulturförvaltningen. Tyréns gör dock slutsatsen att aktuellt planförslag är förenligt med riksintresset, nationalstadsparken och plan- och bygglagens intentioner om hänsyn till kulturmiljövärden. Man menar att den nya bebyggelsen kan samverka med omgivande nöjes- och evenemangsmiljöer och att byggnaderna är anpassade i volym och utformning till densamma. Den uppfattningen delas inte av Kulturförvaltningen. Kulturförvaltningen anser också att man använt sig av för få vypunkter för att analysera förslaget och de är alla från distans. Det hade behövts vypunkter ur det nära stadsrummet också. Kulturförvaltningen delar dock Tyréns bedömning om att den föreslagna nya Rotundan kommer att påverka kulturhistoriska värden negativt. MKB:n identifierar värdebärande egenskaper på ett förtjänstfullt sätt och avsnittet om fortsatt arbete ger också en god vägledning i det fortsatta planarbetet.

Sammantaget anser Kulturförvaltningen att det är positivt att Hasselbacken kan fortsätta att utvecklas för nöjeslivet i Evenemangsparken och menar att det är möjligt att pröva ny bebyggelse på platserna för Gubbbhyllan och Moriska paviljongen. Men Kulturförvaltningen gör den samlade bedömningen att aktuellt planförslag bör omarbetas. Planförslaget med den utökade byggrätten redovisar en volym och skala som storleksmässigt kommer att dominera över Hasselbacken och det intilliggande byggnadsminnet Cirkus och förändra stadsrummet. Konsekvensen blir att kulturhistoriska värden i hög grad kommer att påverkas negativt. Hasselbacken kommer att marginaliseras då den byggs för från flera viktiga vyer och dess betydelse och roll i stadsrummet förminskas. Placeringen på höjden med utblicken är en historisk kontext som kommer att försvagas. De nya paviljongerna kommer på grund av deras skala och volymer att få en framträdande plats i stadsrummet på bekostnad av Hasselbacken. Från Djurgårdsvägen kommer huvudbyggnaden endast att vara synlig rakt framifrån. Det viktiga visuella sambandet med Cirkus skärs av genom placeringen av den nya Rotundan. Hasselbacken bildar tillsammans med Cirkus en kärna i Evenemangsparken som rent visuellt är förbundna med varandra från flera vyer. Nya Rotundan medför också ett fysiskt och visuellt ingrepp i Hasselbackens södra fasad. De nya byggnaderna tar över det nära stadsrummet speciellt under den avlovade årstiden. Gubbbhyllans utbredning mot hörnet av Hazeliussbacken och Djurgårdsvägen reducerar upplevelsen av ridån. Trädgårdsstrukturen med terrasseringar i två nivåer inramade av staket och rekonstruerade balustrader som bidrar till upplevelsen av

en historisk miljö och framhäver Hasselbackens placering i landskapet. Äldre bevarade terrassmurar och stentrappor.

Kulturförvaltningen gör den samlade bedömningen att aktuellt planförslag bör avstyrkas och omarbetas i den del som rör Hasselbacken 1 men kan tillstyrkas i de delar som rör Konsthallen 2 och 15.

I särskilt uttalande anförde C, L MP och KD att utöver vad som formuleras i kulturförvaltningens remissvar vill de betona vikten av att staden följer gällande översiktsplan för Nationalstadsparken. I översiktsplanen pekas området kring Hasselbacken ut som ett av Stockholms viktigaste besöksmål och som bör tåla förändringar under förutsättning att dess kulturhistoriska värden bevaras. För att lyckas med detta krävs ett konstruktivt förhållningssätt från stadens sida där vi inser att värnandet av kulturarvet också är beroende av ett levande kulturliv och att nyckeln till platsens attraktion finns i samspelet mellan kulturmiljö och kulturliv.

Fastighetskontoret

Fastighetskontoret har tidigare yttrat sig i programsamråd för Konsthallen 15 m.fl. Nu utsänt planförslag syftar till att utreda möjligheterna att utveckla Hasselbacken 1 med nya byggnader, möjliggöra för en väderskyddad förbindelse mellan Konsthallen 15 och Konsthallen 2 samt ge planstöd för vinterträdgård och förråd på Konsthallen 2 som har tillfälliga bygglov. Planförslaget syftar även till att införa varsamhetsbestämmelser inom Hasselbacken I och Konsthallen 15.

Fastighetskontoret välkomnar planens förändrade inriktning vilken innebär att den omfattande omgestaltningen inom Konsthallen 15 inte längre är aktuell. Istället löses bland annat behoven genom nybyggnation på tidigare ianspråktaga platser i parken runt Hasselbacken.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet

Södra Djurgården har alltid varit ett av stockholmarnas främsta utflyktsmål. Den västra delen av ön är en av de tio mest besökta evenemangsparkerna i världen. Södra Djurgården ingår i riksintresset *Kungliga Nationalstadsparken* inrättad 1995, liksom riksintresset för kulturmiljövården *Stockholms innerstad och Djurgården*. I Nationalstadsparken får nya byggnader och anläggningar eller andra åtgärder endast tillkomma om det sker utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärden skadas. Ett riksintresse får inte påtagligt skadas. I fördjupad översiktsplan för Nationalstadsparken framförs att Evenemangsparken inom Nationalstadsparken bör tåla

vissa kompletteringar och väl anpassad bebyggelse under förutsättning att dess grundläggande karaktär och kulturhistoriska värden bevaras. Området ska bevaras som ett glesare bebyggt parklandskap i kontrast till stenstaden.

Rådet är kritisk till att de föreslagna byggnaderna benämns som de historiska byggnaderna trots att de varken till innehåll, volym eller utseende har några släktskap med de ursprungliga byggnaderna. Detta ger sken av en historisk kontinuitet som inte finns. Rådet är vidare kritisk till den adderande planeringsteknik som används, att vid förtätning lyfta fram att platser för nya hus tidigare varit bebyggda, men inte redovisa att platserna under betydligt längre tid varit obebyggda eller att senare tillägg i volym är betydligt större än de som försvunnit. Rådet ser gärna att planhandlingarna redovisar både nytillkommen bruksarea (BYA) dvs. fotavtryckets area och tillkommande bruttoarea (BTA) dvs. sammanlagd tillkommande våningsyta.

Den Moriska paviljongen stod på Hasselbackens västra terrass i ca 50 år och har efter en brand 1923 varit borta i ca 100 år. Byggnaden var en öppen byggnad i en våning men med en relativt hög kupol. Planförslaget visar en större volym på ungefär samma plats. Skönhetsrådet konstaterar att byggnaden effektivt kommer att skära av vyerna dels mot Hasselbackens huvudbyggnad, dels mot den Villa Hasselbacken som tidigare ingick i Hasselbackens ensemble av byggnader. Byggnaderna är av byggnadsminnesklass och bör enligt rådet fortsatt träda fram i gatuperspektivet. En lägre byggnad bör dock vara möjlig på f.d Moriska paviljongens plats.

Platsen för den så kallade Gubbhyllan i södra delen av Hasselbacken 1 har varit bebyggd i århundraden. Den senaste och största byggnaden på platsen är nämnda Gubbhyllan som 1963 flyttades till ett läge öster om närliggande Cirkus. Därefter har platsen nyttjats för parkering. Byggnadshöjden uppskattas till mellan 4-11 meter räknat från marknivån. Det föreslagna hotellet ges i planförslaget en motsvarande höjd om uppskattningsvis 8-18 meter. Nybyggnadsförslaget innebär ett större fotavtryck och en betydande skalförskjutning jämfört med Gubbhyllan. Den långa historiska kontinuiteten med byggnader på platsen motiverar emellertid enligt rådet en ny byggnad på parkeringsplatsen. Rådet anser att en byggnad om högst tre våningar men utan tornbyggnad och takterrass är möjlig på parkeringsplatsen. Rådet utgår från att den historiska stenmuren som finns kvar vid platsen kommer att kvarstå.

Bebyggelsen norr om Djurgårdsvägen består av ett antal solitärer. I linje med det bör enligt rådet en ny byggnad på den södra parkeringsplatsen planeras som en solitär och knyta an till den historiska strukturen. En byggnad på parkeringsplatsen med reducerad volym kan med sitt läge mot en förnyad förplats framför Cirkus tillföra nya publika kvaliteter.

Rotundan är en ny byggnad i tre våningar. Byggnaden föreslås förbindas med det planerade hotellet på parkeringen i söder via en inbyggd länk. Detta skapar sammanbyggda volymer som aldrig tidigare skådats på platsen. Tillsammans med byggnadernas höjd kommer volymerna att nästan helt dölja huvudbyggnaden sett från Djurgårdsslätten och Cirkus sett från Djurgårdsvägen. Rådet anser att planförslaget innebär tydligt negativa konsekvenser för läsbarheten av historiska samband inom riksintresset. Ny bebyggelse bör förstärka platsens historiska struktur, inte försvaga den. Det bör understrykas att det på platsen för rotundan aldrig funnits någon bebyggelse. Skönhetsrådets slutsats är att ingen ny bebyggelse bör tillkomma på platsen för rotundan.

Nybyggnadsförslagen vid Hasselbacken kommer att påverka stadsbilden på håll. Från vypunkter på Skeppsholmen och Kastellholmen är det tydligt att de nya byggnaderna växer ovan befintlig bebyggelse och täpper till öppningar på Södra Djurgården. På kvällen och under den mörka delen av året kommer byggnaderna att vara upplysta och sannolikt väl synliga i stadslandskapet. Även detta motiverar enligt rådet lägre byggnader.

Hasselbackens huvudbyggnad uppfördes 1925 i den då rådande klassicistiska stilen. Byggnaden, som är av byggnadsminnesklass, har mot Djurgårdsvägen en karaktärsdanande övre terrass. I planförslaget ges byggnaden varsamhetsbestämmelser. Bland dessa, k3, bör det enligt rådet tillföras ”övre terrass” för att inte terrassen riskeras att byggas in och huset helt ändra karaktär.

Skönhetsrådet ser kvaliteter i given arkitektur. De rundade formerna ses som en kvalitet men skalan och utbredningen är inte är förenlig med platsens förutsättningar. Även om i princip alla hus i slutningen ned mot Djurgårdsvägen är stenhus så kan träbyggnader signalera en underordning jämfört med huvudbyggnaden vilket rådet finner lämpligt. Hasselbacken ingår i den gröna krans som omger Skansenberget. Grönskan och ett glesare bebyggt parklandskap är viktiga delar i områdets grundkaraktär och får enligt rådet inte skadas. Den grusade terrassen som i stort sett rekonstruerades vid förnyelsen i början av 1990-talet bör i huvudsak kvarstå med sitt avgränsande balusterräcke. Det är väsentligt att

framgent kunna avläsa var Hasselbacken börjar och vad som är en rest av Skansenbergets släntfot av natur.

Planförslaget rymmer även en del av kvarteret Konsthallen söder om Djurgårdsvägen. Syftet är att göra det möjligt att bygga ihop nuvarande ABBA-museet och hotell med en byggnad inom Konsthallen 15 vid Allmänna gränd. Den senare byggnaden får varsamhetsbestämmelser och möjligheter för tillfällig vistelse, det vill säga hotell i detta fall. Skönhetsrådet förutsätter att publik verksamhet säkerställs i bottenvåningen mot Allmänna Gränd och hörnan mot Djurgårdsvägen. Rådet uppskattar syftet att Konsthallen 15 föreslås återställas exteriört till hur 1800-talsbyggnaden och sommarpaviljongen mot Djurgårdsvägen såg ut 1928.

Skönhetsrådet värdesätter sammantaget ambitionen att förstärka Hasselbackens attraktionskraft. Rådet bedömer emellertid att den historiska balansen på platsen är känslig för förändringar. Likväl ser rådet möjligheter till förnyelse där tidigare den Moriska paviljongen och Gubbyhyllan var belägna. Föreslagna hus är emellertid alltför dominerande på platsen. De skulle förrycka den nuvarande jämvikten mellan den blåklassade huvudbyggnaden med sitt väl anpassade tillägg från 1990-talet och Djurgårdsgrönskan. För att den historiska miljön ska vara fortsatt avläsbar bör en byggnad i nordväst, på platsen för Moriska paviljongen, endast vara en våning utan avslutande torn- och takterrass. En byggnad på parkeringsplatsen i sydöst bör ej överstiga tre våningar. Bebyggelse på den så kallade Rotundan bör helt för att bibehålla viktiga siktlinjer och områdets historiska karaktär med solitära byggnader. Därmed undviks en fragmentisering, att den grusade terrassen blir inåtvänd av kringbyggda byggnader och att skalan förskjuts inom Hasselbacken. Den sammanvägda effekten av nybyggnadsförslaget bedöms inte uppfylla kraven på respekt för platsens grundläggande karaktär och kulturhistoriska värden.

Stockholm Vatten och Avfall AB (avfall)

Stockholm Vatten och Avfall vill poängtera att verksamheten ska anpassa dimensioneringen av avfallshanteringen för den utökade verksamheten, samt att angöring och utformning av avfallshanteringen ska hanteras enligt riktlinjerna Projektera och bygg för god avfallshantering. Försättningsvis gäller att alla verksamheter som riskerar att släppa ut mer fett än vad normalt hushållsavloppsvatten innehåller måste ha en typgodkänd fettavskiljare installerad för att förhindra att fett släpps ut i avloppsnätet, samt att insamling från verksamheter som serverar mer än 25 portioner fr.o.m. i år, 2021, ska ha insamling av matavfall.

Stockholm Vatten och Avfall AB (vatten)

SVOA förutsätter att befintliga servisledningar till fastigheten Hasselbacken 1 kommer att användas. SVOA ser positivt på att infiltration väljs som en av dagvattenåtgärderna. Vid stora flöden som skyfall bör vatten från dagvattenanläggningar ledas till ytliga avrinningsvägar och inte ner i ledningsnätet som då går fullt. SVOA informerar om befintlig dagvattenledning i Hazeliussbacken. Ledningen ligger parallellt med den kombinerade ledningen. Möjligheten att led dagvatten till dagvattenledningen bör utredas för att avlasta det kombinerade nätet. SVOA:s anslutningsenhet eller investeringsavdelning kan kontaktas i frågan. Spill- och dagvatten ska vara åtskilda fram till förbindelsepunkt. Intern tryckstegring över nivå + 30 bekostas ej av SVOA.

Rådet för funktionshinderrådet vid stadsbyggnadsnämnden och exploateringsnämnden

Rådet efterfrågar bättre redovisning av markhöjder och gångnät. En noggrann analys och redovisning av markförhållanden behövs för att se hur marken kommer att planeras avseende lutningar. Hissförbindelser behöver beaktas så att personer kan röra sig obehindrat i området. Rådet påpekar vikten av att alla entréer ska vara tillgängliga så att personer med funktionshinder inte ska behöva använda en separat entré.

Övriga remissinstanser**Ellevio**

Ellevio har en befintlig nätstation inhytt i byggnad inom Hasselbacken 1. Nätstationen och dess tillhörande ledningar måste beaktas i samband med planåtgärder. Ellevio har uppfattat de som att en lägesförändring av nätstationen kan bli aktuell. Den distans stationen kan flyttas är kritisk av eldistributionsskäl. Nytt läge behöver stämmas av med Ellevio eftersom det påverkar befintliga matningsavstånd, samt möjligheterna till utökningar av serviser. Förändrat läge för nätstationen, samt förändrade kabelförläggningssvägar påverkar även läge för planbestämmelser *E1* och *u* i plankarta som i så fall behöver anpassas.

För överensstämmelse med befintliga ledningar i kvartersmarken behöver *u*-område i plankartan justeras, även i händelse av oförändrade ledningslägen i kvartersmark. Tillgänglig effekt i nätstationen är begränsad och utökade effektbehov för planförslaget behöver presenteras till Ellevio i god tid.

Det är viktigt att myndigheters rekommendationer avseende skyfall, magnetfält och buller beaktas i samband med omlokalisering av nätstationen. Ellevio önskar kontakt för avstämning av planerade

effektbehov samt övriga aspekter på nätstationens läge med hänsyn till utbyggnadsplanerna. Åtgärder i Ellevios befintliga anläggningar utförs efter beställning till Ellevio samt bekostas av beställare.

Stockholm exergi

Stockholm Exergi kan erbjuda fjärrvärme till kommande tillbyggnader. Stockholm Exergis befintliga ledningar till fastigheterna ska beaktas. I övrigt ingen erinran. Inget att erinra avseende undermarksanläggningar.

Hyresgästföreningen Östermalm

Hyresgästföreningen Östermalm stödjer Skönhetsrådets avstyrkande av planförslaget i föreliggande form (remissyttrande Dnr SR 2021/66). Föreningen menar att det är av stor vikt att värna, vårda och bevara kulturhistoriska värden när det gäller både byggnader, parker och miljöer. Kulturhistorien måste kunna ge historiska sammanhang med information om vårt förflutna och kunskap att förmedla till kommande generationer om vår historia. Föreningen menar att kommersiella intressen inte får styra eller väga tyngre än ansvaret för vården och bevarandet av miljö, park och byggnader inom Evenemangsparken vilka har kulturhistoriskt värde och är kulturmärkta. Föreningen efterlyser en analys av vad utbyggnaden innebär för boende i angränsande fastigheter.

Hyresgästföreningen Östermalm anser att åtgärder behöver vidtas för att minimera ytterligare bullerstörningar, miljö- och trafikproblem för de boende som samsas om samma vistelsemiljö som de kommersiella turistattraktionerna och framhåller att även boende i Evenemangsparken har rätt till bra, trygg och trivsam boendemiljö, vilket behöver beaktas i fortsatt planprocess och säkerställas vid en eventuell utbyggnad. Föreningen lyfter att trafiksäkerhetsåtgärder behöver genomföras, bland annat nya säkra övergångspassager

Bifogar synpunkter från enskilda, se nedan: ÅDG, HE, RP, CR och MS.

Sakägare enligt fastighetsförteckning

Svenska kyrkan

Södra Djurgården är en unik plats i Stockholm och när platsen utvecklas är det av vikt att det sker med respekt för områdets natur och kulturhistoria. Är i grunden positiva till förslaget om att nya byggnader uppförs på en plats där det tidigare funnits bebyggelse och att platsens lummighet bevaras. Att ett nytt hotell anläggs tillsammans med restaurang och café utvecklar området och bidrar till att fler människor i Stockholm och såväl nationella som internationella turister får möjlighet att uppleva Djurgården som

evenemangsområde. Däremot bör den arkitektoniska utformningen av byggnaderna ändras så att de bättre överensstämmer med den befintliga byggnationen. En alltför kraftig blandning av arkitektoniska stilar riskerar att urholka det unika med området.

KA och PA

Boende i närheten och kommer att påverkas av förändringar i trafikföringen på Hazeliusbacken. Påpekar vikten av att utryckningsfordon och taxi kommer fram på Hazeliusbacken. Önskar att samordning av bygge sker med grannar och att byggtider regleras till vardagar 8-17. Inga sprängningar på morgnar och helger. Innan byggnation påbörjas bör väggmålningar och rökanaler inspekteras. Vid utbyggnad av Lilla Cirkus uppstod skador på kulturklassade vägg- och takmålningar samt rökgångar.

Önskar att bullernivåer enligt Boverkets och Naturvårdsverkets riktlinjer för verksamhetsbuller innehålls och att inga högtalare och ljusspel utomhus tillåts. Ljudnivåer ska begränsas så att Folkhälsomyndighetens riktvärden för inomhusbuller på 25 dBA ekvivalent nivå samt för lågfrekvent buller i tersband 31,5-200 Hz innehålls. Aktuell bostad är klassad som byggnadsminne så det är inte aktuellt med fönsterbyte utan Länsstyrelsens godkännande. Byggnadens konstruktion gör att fasaden släpper igenom ljud. Påpekar att tillkommande ljusstörningar inte behandlas i MKB:n.

Den redan stora ökningen av utomhuskonserter i området har inneburit en stor belastning på miljön och trafiken. Utvecklingen av verksamheter på Djurgården har övergått till en stor och bullrig upplevelseindustri. Denna utveckling har skett på 10-15 år utan miljöprövning. Hänsynsregler i miljöbalken har inte följts.

Menar sammanfattningsvis att samrådsförslaget innebär ökat buller, försämringar av trafiksituationen, föroreningar, försämrad utsikt och försämrad miljö. Önskar att förslaget arbetas om och att hänsyn tas till synpunkterna.

PW, NF och LW

Förslaget innebär att tillkommande byggnader kommer ca 25 meter från deras bostads södra fasad och kommer att skymma merparten av utsikten då det bebyggelse runt huset i övrigt. Menar att insyn från hotellrum, terrasser och takterrasser kommer att öka kraftigt, liksom buller, musik och sorl särskilt under sommaren. Menar att trafiken kommer att öka kraftigt.

Genomförandet av planerna i förslaget kommer att medföra stora risker för byggnaden från 1869. Huset vilar på en handbyggd stenmur åt söder som redan idag är av begränsad hållbarhet och har

av tekniska undersökningar påtalats vara en större risk för husets integritet. Menar att bygget, framförallt de underjordiska, delarna kommer att medföra omfattande sprängningar samt borrhning och att dessa vibrationer kan ha menlig inverkan på bostadens husgrund och husstomme. En mycket gedigen undersökning av förutsättningarna krävs i god tid innan planen kan godtas och åtgärder som garanterar fastighetens integritet måste tas med i alla förslag.

Villa Hasselbacken byggdes av Hotell Hasselbackens grundare Davidsson och har en betydande del i historien kring Hasselbacken och som bakgrund i den (öppna) terrassens miljö sedan 150 år. Att inte måna om att bevara Villa Hasselbacken inom en stor expansion och modernisering av Hotell Hasselbacken ter sig kulturhistoriskt omvänt.

Familjen har bott på platsen sedan 1950-talet och under de 70 åren har det ej funnits bebyggelse på Hasselbacksterassen, definitivt inte i den omfattning som nu föreslås. Den s.k. Moriska paviljongen var ej omfattande, vare sig i tid eller rum eller i betydelse för Hasselbackens historia. Dessutom byggdes hotellet ut ordentligt redan 1992 på denna plats, mer utbyggnad blir dubbelräkning.

Anser inte att det finns tillräckligt underlag att förändra trafikflöden samt flöden av gående så att de tillgodoser en fungerande vardag för oss som bor på Hazeliusbacken. Vid samtal med konsulter framkommer det att man inte har någon lösning på plats för inkommande och utgående trafik. Även gångtrafiken kommer enligt planen att ledas på en ny gångväg upp från Djurgårdsvägen mycket närmre tomten än vad som är fallet idag. Menar att detta kommer öka insyn, nedskräpning och möjlig access av nyfikna och kriminella till fastigheten som redan haft inbrott. Bifogar bilder och ritningar som visar hur närvarande Villa Hasselbacken var i bilden av Hasselbacksterassen även när den s.k. Moriska paviljongen existerade. Menar att dagens förslag, som lutar sig på historiska temporära byggen i ett historiskt Stockholm med en fjärdedel av invånarantalet, inte är annat än ett svepskäl för att kraftigt expandera (med 6000 kvm.) en kommersiell verksamhet i en historisk och mycket känslig miljö i en nationalstadspark. Anser inte att planen skyddar Villa Hasselbacken, kulturmiljön eller Nationalstadsparken och är sannolikt olaglig.

Övriga, ej sakägare

Djurgårdens hembygdsförening

Djurgårdens hembygdsförening är kritisk till planförslaget. Föreningen menar att den historiska miljön vid Hasselbacken genomgripande skulle förvanskas om förslaget genomförs. Det kraftigt utökade hotellet med utställningshall och spaanläggning skulle dominera Djurgårdens publika kärna utan att tillföra något positivt. Föreningen menar att ökad hotellverksamhet, utställningslokal och spa riskerar förvärpa den redan problematiska trafiksituationen på Djurgården, en situation som föreningen menar snarast måste lösas.

Föreningen menar att förslaget strider mot Nationalstadsparkens allmänna skrivning som talar om att pågående markanvändning kan utökas men inte helt främmande verksamheter tillkomma. Föreningen ifrågasätter därför den utökade hotellverksamheten och oroar sig för att projektet ändras så att hotellrum ersätts av bostäder. Föreningen menar vidare att byggnadsvolymerna måste sänkas betydligt och att nybyggnad endast får ske där det tidigare funnits byggnader. Spaanläggning och den underjordiska utställningshallen avstyrkes bestämt. Föreningen är också kritisk till att träportalen tagits bort.

Föreningen lyfter fram att redan den hotellverksamhet som tillkom 1992 var tveksam med tanke på den besvärliga trafiksituationen som uppstår på Djurgårdsvägen sommartid. Enligt förslaget tillkommer ytterligare 70 till 80 rum i tillbyggnader som är oproportionerligt stora i förhållande till sin omgivning och den historiska anläggningen. Den stora skillnaden mot det tidigare 170 år gamla restaurangkonceptet – som bygger på den storartade utsikten över Strömmen, Skeppsholmen och Gamla Stan – är att detta nya förslag visar en inåtvänd och ren hotellverksamhet kombinerad med spaanläggning och stor utställningshall.

Föreningen menar att illustrationer bara visar en hög trädridå och att de inte helt överensstämmer med plankartan. Föreningen är kritisk till att tillkommande byggnader benämns med historiska byggnader som de inte har något gemensamt med. Föreningen menar att de återuppbyggda inslagen från Hasselbackens storhetstid helt utplånas i förslaget och att musikpaviljongen ersätts med en modern entré till utställningslokalen. Förutom den för Hasselbackens tradition helt främmande spaanläggningen föreslås en utställningshall, huvudsakligen under marken. Föreningen menar att illustrationerna är missvisande där synlig fasad mot Djurgårdsvägen inte visas trots att plankartan visar ”fasad av trä”. Detta gör att marken mellan byggnaderna endast kommer att utföras som en kringbyggd

grusplan ovanpå hallen i stället för den mot stockholmslandskapet öppna serveringsyta som i alla år varit Hasselbackens kännetecken. Även mot Hazeliussbacken är illustrationerna missvisande då den på plankartan skyddade muren längs före detta Gubbhyllans tomt saknas.

Föreningen menar att den uttalade avsikten att ”återskapa traditionerna från äldre tider” är obegriplig då de föreslagna förändringarna gör detta omöjligt. Det positiva inslaget att ta port parkeringsplatser framför Cirkus ligger utanför planområdet.

Föreningen menar att det är rimligt att bebygga platserna för forna Gubbhyllan respektive Moriska paviljongen men att nytillskotten ovillkorligen måste underordna sig huvudbyggnaden. Som de är utformade i samrådsförslaget kommer de upplevas som brutala i Djurgårdsmiljön och måste ovillkorligen sänkas. ”Gubbhyllans” länk och tillbyggnad framför huvudbyggnaden avstyrkes helt på grund av dess mycket störande placering intill huvudbyggnaden och Djurgårdsslätten. Även tillbyggnad på den blåklassade huvudbyggnaden avstyrkes. De historiska och omsorgsfullt restaurerade terrasserna mot Djurgårdsvägen måste bevaras, liksom det avgränsande staketet som så tydligt markerar var Hasselbacken börjar.

Föreningen ser positivt på återställande av fasad och skyddsföreskrifter för restaurangpaviljongen på Konsthallen 15. Föreningen kan också acceptera att glasbyggnaden på Konsthallen 2 permanentas och sammanbyggnaden av Konsthallen 2 och Konsthallen 15 som var sammanbyggda under Lindgårdens tid. Föreningen menar att tillägget mot Konsthallen 14 är olämpligt och påpekar att staden var mycket noga med vid upprättande av planen för Konsthallen 2 att de två lönnar som står på platsen skulle bevaras. Föreningen menar att skyddsföreskrifterna för träden måste vara kvar.

Sammanfattningsvis menar föreningen att genomförande av förslaget som det är presenterat i samrådet skulle innebära en nära nog total utplåning av Hasselbackens historiska karaktär. Föreningen motsätter sig inte en komplettering av bebyggelse på tomten där det tidigare stått hus, men en sådan måste underordna sig den historiska miljön och inte som i förslaget helt ta överhand och förändra det klassiska landskapet. Förslaget måste omarbetas så att Hasselbackens kulturhistoriska värde, trivsamma och vackra miljö bevaras.

Djurgårdens hembygdsförening

Djurgårdens hembygdsförening har inkommit med komplettering till sitt yttrande. I kompletteringen hänvisas till Mark- och miljödomstolens dom över detaljplan för Skeppsholmsviken 6 m.fl. (Gröna Lund). I domen klargörs bland annat tolkningen av tillåtlighet av nya verksamheter inom Nationalstadsparken. Föreningen menar att den nedgrävda utställningslokalen som kommer att utplåna den ursprungliga parkmiljön på Hasselbacken och ersätta den med ett plant, grusat betonglock omöjligt kan anses vara en ”anläggning som behövs för att befintlig verksamhet ska fungera”. Föreningen menar att utställningslokalen inte kan anses vara en utbyggnad av pågående eller befintlig verksamhet utan är en helt ny verksamhet. Föreningen citerar därefter Mark- och miljödomstolens tolkning av bestämmelser för Nationalstadsparken ur domen.

Samfundet S:t Erik

Samfundet S:t Erik ser positivt på att fastigheten Konsthallen 15 bevaras och återställs och har heller inget att erinra mot att gränden mellan Konsthallen 15 och Konsthallen 2 överbyggs med ett sammanlänkande glastak.

Samfundet S:t Erik ser att det finns vissa kvaliteter i den föreslagna bebyggelsens omsorgsfullt bearbetade gestaltning som i egenskap av en solitär byggnad i rätt placering och med minskad volym möjligtvis hade kunnat tillföra en ny spännande årsring i områdets traditionsenligt variationsrika arkitektur. Men menar att skalan och den höga exploateringsgraden samt det faktum att planförslaget är behäftat med ett antal grundläggande problem, gör att förslaget kräver en total omarbetning.

Menar att det är vilseledande att använda begreppet ”paviljong” för tillkommande bebyggelse som är av en större volym än vad som generellt inryms i begreppet. Menar även att det är vilseledande att använda historiska namn på byggnader trots att de föreslagna byggnaderna såväl formspråk som skala och utbredning helt saknar referenser till sina föregångare. Menar vidare att cirkelmotivet är intressant och kunde ha fungerat i en solitär byggnad i mindre skala, men ter sig i förslaget som en invasiv art in den historiska miljön.

Planförslagets ambition att förlägga nybyggnaderna i samma placeringar som tidigare byggnader är ett välanvänt argument för nya tillägg på historisk mark, men metoden är nödvändigtvis inte alltid tillämplig – speciellt inte när de nya volymerna är betydligt större än sina föregångare. Föreningen pekar även på att de utpekade placeringarna har varit obebyggda under större delen av

Hasselbackens långa historia. Utgångspunkten måste alltid vara den befintliga miljön vid bedömning och utformning.

Samfundet S:t Erik önskar att tillkommande byggnaders sammanlagda fotavtryck redovisats tydligare, men bedömer att tillkommande byggnader har en sammanlagd byggnadsarea (BYA) som är mer än dubbelt så stor som huvudbyggnaden och mångdubbelt större än föregångarna Moriska paviljongen och Gubbhyllan. Tillsammans med byggnadshöjderna medför detta en kraftig skalförskjutning som i kombination med det nya formspråket kommer att dominera den befintliga miljön. Vidare kommer Hasselbackens huvudbyggnad sedd från Djurgårdsvägen enbart vara synlig rakt framifrån och Cirkus skymmas helt och hållet norrifrån på Djurgårdsvägen.

Föreningen framhåller att planunderlaget är relativt genomarbetat avseende byggnader men otillräckligt vad gäller analys och värdering av såväl det befintliga som det kulturhistoriska innehållet i Hasselbackens trädgårds- och parklandskap, som enbart beskrivs översiktligt eller inte alls. I kulturmiljöutredningen nämns bland annat Walter Bauers omgestaltning från 1950-talet men utan att konkretisera vari den bestod eller om eventuella spår återstår. Likaså redovisas för vissa av elementen i 1990-talets rekonstruerade 1800-talspark, såsom terrasseringarna och balustermotiven. En värdering av det sena 1900-talets åtgärder och tillägg samt en bedömning av hur väl dessa överensstämmer med den historiska miljön saknas helt i underlagen. Föreningen menar att ett utökad kunskapsunderlag med djupare analys av parkmarkens historiska utveckling och kulturhistoriska värden behöver ligga till grund för den fortsatta planeringen

Samfundet S:t Erik ser risker i den tillkommande bebyggelsens påverkan på platsens äldre trädbestånd trots tillkommande skyddsbestämmelser. I synnerhet gäller detta Bellman-eken som enligt planunderlagets illustrationer hamnar bara ett fåtal meter från Nya Gubbbhyllan, vars utbredning fortsätter under marknivån.

Föreningen lyfter att Djurgården och Hasselbacken tillhör en av de känsligaste kulturmiljöerna i Stockholm och omfattas därmed av en rad skyddsföreskrifter och rekommendationer. Menar att planförslaget medför skada på platsens historiska karaktär och kulturhistoriska värden vilket strider mot gällande lagstiftning.

Föreningen lyfter att planområdet ingår i kulturmiljövårdens riksintresse Stockholms innerstad med Djurgården (Miljöbalken 3 kap 6 §). Planområdet ingår i den utpekade värdekärnan Södra

Djurgården där några av de riksintressanta uttrycken är Djurgårdens bebyggelse och rekreationslandskap med rötter i 1600-talets kungliga jaktpark, specificerat i nöjeslivets, samvarons och rekreationslivets byggnader och miljöer. Riksintressets förbud mot åtgärder som innebär påtaglig skada på kulturmiljön kan möjligtvis tillämpas på planförslaget men föreningen påpekar att de värdebärande uttrycken för riksintresset är ottydligt formulerade vad gäller miljön kring Hasselbacken. Samfundet ser en risk i att förslaget i nuvarande form når upp till Miljöbalkens förbud mot påtaglig skada och anser att miljökonsekvensbedömningens analys avseende riksintresset är otillräcklig för en värdekärna. Ytterligare vägledning och precisering kan exempelvis hämtas i den fördjupade beskrivningen av riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården i boken Alla tiders Stockholm. Där lyfts bland annat Södra Djurgårdens terräng, växtlighet och samspelet mellan natur och gles bebyggelse som ett värdefullt karaktärsdrag.

Föreningen lyfter även att planområdet är beläget i Kungliga nationalstadsparken, som skyddas genom särskilda bestämmelser i Miljöbalken 4 kap 7 §. Inom parken får ny bebyggelse, nya anläggningar och andra åtgärder både av permanent och tillfällig natur vidtas endast om det kan ske utan skada på parklandskap, naturmiljön och det historiska landskapet kulturvärden. Detta förbud inom Nationalstadsparken att orsaka någon form av bestående skada är betydligt strängare än rekvisitet ”påtaglig skada” som normalt gäller för riksintressen. Det vittnar inte minst Mark- och miljödomstolens aktuella dom gällande utbyggnaden av Gröna Lund om, där domstolen bortsåg från kulturmiljövårdens riksintresse för att i stället upphäva planen med stöd av Nationalstadsparkens lagstiftning. Samfundet S:t Erik anser att föreliggande planförslag innebär motsvarande grad av permanent skada enligt bestämmelserna i förordningen.

Hasselbackens huvudbyggnad från 1920-talet är blåklassad av Stadsmuseet, vilket motsvarar ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde. För en sådan byggnad kan Plan- och bygglagens (PBL) 8 kap, 13, 14 och 17 §§ tillämpas med betydelsen att byggnaden inte får förvanskas och att underhåll och ändringar ska anpassas till såväl omgivningens karaktär som byggnadens kulturhistoriska värden. Huvudbyggnadens exteriörarkitektur pekas även ut som värdefull i planarbetets kulturmiljöutredning. Samfundet S:t Erik bedömer att förslagets tillbyggnad av huvudbyggnaden med en glasveranda riskerar att påverka byggnadens utpekade värden negativt och att tillbyggnadens utformning och utbredning bör studeras noggrant i det fortsatta planarbetet. Vidare ska enligt PBL 2 kap 6 § bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på

Samfundet S:t Erik anser att de föreslagna byggnadsvolymer saknar förankring i den befintliga miljön både vad gäller volym, utbredning och formspråk. Den kraftiga exploateringen och skalförändringen utgör ett intrång i omgivande kulturlandskap som strider mot föreskrifterna för Nationalstadsparken och som inte heller är förenligt med kulturmiljövårdens riksintresse eller intentionerna i PBL. Samfundet S:t Erik avstyrker därför bestämt planförslaget i sin helhet med undantag för del som berör Konsthallen 15 och 2.

SBF avstyrker planförslaget i dess nuvarande utformning av följande skäl:

- De föreslagna nya byggnaderna för Hasselbacken brister i anpassning till platsen och försvårar den historiska läsbarheten. De stora husvolymerna innebär en kraftig skalförändring och skymmer Hasselbackens huvudbyggnad i vyerna från Djurgårdsvägen.
- Planförslaget strider därmed mot varsamhetskraven och förvanskningförbudet i plan- och bygglagen.
- Om planförslaget genomförs bedömer SBF att det kommer att medföra påtaglig skada på riksintresset och strida mot föreskrifterna för Nationalstadsparken.

SBF anser att det är utmärkt att huvudbyggnaden föreslås skyddas genom bestämmelse om rivningsförbud och varsamhetsbestämmelse samt att skyddsföreskrifter avses utarbetas som stöd i bygglovsärenden. Föreningen anser dock att den föreslagna utformningen strider mot den första gestaltungsprincipen i Kulturmiljöunderlaget som också ingår i planhandlingarna. Där anges: "Ny bebyggelse ska underordna sig befintlig bebyggelse på Hasselbacken i storlek och höjd." De föreslagna nybyggnaderna är avsevärt större än de försvunna byggnaderna och medför därför en kraftig skalförändring på platsen. Dessutom avviker de föreslagna byggnaderna i arkitektoniskt uttryck gentemot Hasselbackens huvudbyggnad. SBF menar att även befintliga byggnader uppvisar variation men att det där finns ett samspel i skala och anpassning till naturen vilket föreslagna byggnader saknar. Av illustrationerna framgår att huvudbyggnaden i stor utsträckning skulle skymmas av de nya mycket iögonenfallande nybyggnaderna. Föreningen menar att intrycket av "hus i park" längs Djurgårdsvägen minskar kraftigt.

Föreningen lyfter fram att många förändringar skett i fastighetens historia och kan givetvis ske även i vår tid, men förändringar får inte innebära att kulturvärden minskar och förvanskas och att den historiska läsbarheten försvåras.

SBF hänvisar till den fördjupade översiktsplanen för *Nationalstadsparken* där det anges att bebyggda områden inom parken kan förändras och kompletteras under förutsättning att förändringarna inte medför skada på natur- och kulturvärden. Förordnandet om Nationalstadspark innebär ett utomordentligt starkt skydd för den unika park- och bebyggelsemiljön. Inom delen Evenemangsparken är inriktningen att den grundläggande karaktären och särskilda kulturhistoriska värden i byggnader, parker och miljöer ska bevaras. Förningen menar att planförslaget medför skada på dessa värden. De föreslagna nybyggnaderna innebär framförallt genom sin storlek och påverkan på det gröna stråket utmed Djurgårdsvägen ett oacceptabelt intrång i det historiska landskapet. Förslaget bedöms leda till förvanskning av kulturmiljön och därmed inte uppfylla kraven på varsamhet i plan- och bygglagen 2 kap 3 och 6 §§ samt 8 kap 13 §.

Planområdet ligger inom riksintresse för kulturmiljövården *Stockholms innerstad med Djurgården (AB 115)*. Hasselbacken med dess omgivning är en kulturmiljö med lång historia som restaurang. Redan på 1700-talet anlades här ett ”skänkeri”. De föreslagna stora nya byggnaderna med anspråksfull arkitektur tar visuellt över intrycket av miljön, blir påtagliga i det gröna stråket mot Djurgårdsvägen och uttraderar och försvagar härigenom den historiska läsbarheten. Hasselbacken förlorar delvis sin dominans i stadsbilden som huvudbyggnad. SBF anser därför att planförslaget skulle medföra påtaglig skada på riksintresset främst när det gäller det första uttrycket för riksintresset d.v.s. påverkan på det historiska bebyggelse och rekreationslandskapet med anor sedan 1600-talet. Syftet med lagstiftningen är att skydda riksintressena mot alla sådana åtgärder som medför irreversibel skada på riksintresset. Vidare bör lagen tolkas så att det är inte bara de kulturhistoriska värdena i sig exempelvis bevarade byggnader utan platsens hela innehåll som vittnesbörd om ett historiskt skeende som ska skyddas.

Planförslaget brister i anpassning till platsen och dess historiska och kulturhistoriska värden samt naturvärden och bör därför ej föras vidare i nuvarande utformning.

Djurgården Lilla Värtans miljöskyddsförening, DLV
Föreningen avstyrker med emphasis planen i föreliggande version, och ansluter sig till Djurgårdens hembygdsförenings yttrande.

Föreningen delar uppfattningen att Hasselbackens renovering för ca 30 år sedan bör bevaras. Den byggde på att varsamt återskapa den historiska miljön. Föreningen menar att planförslaget med kraftigt utökat hotellbygge kommer att dominera Djurgårdens publika kärna utan att tillföra något positivt till Hasselbackens uppskattade Djurgårdsmiljö.

Kungliga Djurgårdens bostadsarrendeförening

Planen att låta en kommersiell aktör som Hotell Hasselbacken (3 Entertain) expandera kraftigt i en lagstadgad nationalstadspark för egen vinning och utan allmänintresse är ej förenligt med de principer som ligger till grund för kungens dispositionsrätt.

Medlemmarna i KDBA anser genom styrelsen att detaljplanen för Konsthallen 15 är i direkt strid med syftet och grunden för Kungens/hovets dispositionsrätt över Djurgården på vilken alla gällande bostadsarrendeaftal vilar.

Föreningens medlemmar lever och verkar dagligen på Djurgården, många är aktiva i hembygdsföreningen och liknande och tar ett stort ansvar för bevarandet av den kulturmiljö som länge funnits på Djurgården. Externt och internt i de tomter och byggnader som arrenderas av föreningens medlemmar förväntas ett mycket stort ansvar tas för att bevara existerande arkitektur och miljö. Expansion är i stort sett omöjligt även för mindre syften såsom förråd, garage etc. Föreningens medlemmar blev bestörta när 3eentertainmen/staden inte verkar på samma sätt ta tillvara och bevara de än mer kända kulturmiljöer som finns bevarade på Hasselbackens terrasser. Ett flertal kulturhistoriska experter som vidtalats menar att en expansion med 6 000 kvm flervåningsbyggnader i naturområde / kulturmiljö inte innebär något annat än en irreversibel skada på en månghundraårig kulturhistorik miljö som tillhör alla stockholmare, nutida som framtida. Föreningens medlemmar ser framför sig att bebyggelsen förmörkar och skymmer den klassiska miljön kring Djurgårdsvägen, sommar som vinter, och tar bort ett stort antal gröna parkelement som så tydligt behövs i den av staden skapade så kallade evenemangsparken.

Förbundet för Ekoparken

Förslaget strider mot riksintresset Nationalstadsparken, riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården och de områdesbestämmelser som gäller sedan 1989. Det framlagda detaljplaneförslaget innebär en stor utvidgning av verksamheten och etablering av nya verksamheter (spa och utställningshall) som enligt lagen om nationalstadsparken (prop. 1994/95:3) inte får ske. Den

tillkommande byggnadsvolymen på nära 6.000 kvm innebär en mycket stor utökning av existerande byggnadsvolym.

Ett alldeles avgörande fel med de föreslagna nya byggnaderna är också att de är alldeles för stora. Och massiva. En anläggning detta slag skulle medföra en mycket stor skada under själva byggnadsprocessen. Hasselbacken skulle under lång tid utgöra en enda stor byggplats, med hela ”backen” uppgrävd. Enligt lagen (MB 4 kap 7 § 2 st.) kan en *tillfällig skada* tålas om 1. åtgärden höjer parkens natur- och kulturvärden eller tillgodoser ett annat angeläget allmänt intresse, och 2. parken återställs så att det inte kvarstår mer än ett obetydligt intrång eller en obetydlig skada. Ingetdera är fallet med detta detaljplane förslag. Naturvärden skadas – även om de ansträngningar att återplantera träd m.m. som utlovas skulle infrias. Kulturmiljön blir ohjälpligt skadad. Något angeläget allmänt intresse gagnas inte.

Stiftelsen Blasieholmens vänner

Har informerats om hur det historiska Hasselbacken kommer att förstöras om nuvarande byggplaner genomförs. Många andra projekt är på gång som är skadliga för kulturen. Menar att ett byggstopp på Djurgården bör införas och att en översiktlig plan för Djurgården tas fram men hänvisning till flera kontroversiella projekt som utbyggnad av Gröna Lund, padelbanor och kontorshus vid Djurgårdsbrunns värdshus och ny hotellbyggnad vid Villa Källhagen. Menar att tillbyggnaden till Liljevalchs förskräcker och vill inte se mer förstörelse av kulturarvet.

Föreningen Östermalm

Menar att förslag till tillbyggnad innebär en omfattande utbyggnad på slänten nedanför den klassiska restaurangbyggnaden. Perspektivbilder visar inte hur omfattande utbyggnaden är, däremot framgår det av illustrationsbilder i bilaga. Menar att de föreslagna byggnaderna blir alltför dominerande i en kulturhistoriskt mycket känslig miljö och dessutom i en form som känns främmande. Menar att en utbyggnad av Hasselbacken skulle kunna vara en möjlighet men den måste i så fall utformas på ett annat sätt för att vara acceptabel på platsen. Den tidigare utbyggnaden visar på ett möjligt angreppssätt. Det skulle vara tänkbart att bygga där tidigare Gubbhyllan och Moriska paviljongen stod med i så fall i anslutning till och underordnad nuvarande bebyggelse. Föreningen avstyrker bestämt planen för Hasselbacken i sin nuvarande form. Föreningen tillstyrker förslaget som avser delen fastigheterna Konsthallen 15 och Konsthallen 2. Föreningen Östermalm avstyrker bestämt planen i sin nuvarande utformning.

SE

Frågar sig efter att ha sett nyheter om planerna för Hasselbacken och tidigare Liljevalchs torg vad det är som ligger bakom det totala föraktet för äldre arkitektur och äldre byggnadsmiljöer. Undrar varför stadsbyggnadskontoret så provocativt vill förstöra äldre och skyddsvärda miljöer. Undrar om det är en övertygelse om att arkitektur är en konstart och att all ny konst måste bryta med, ställa sig i konflikt med och dominera äldre byggnadsverk? Eller är det ett narcissistiskt behov av att sätta sin egen stämpel på stadens finaste miljöer? Att ha rätt att hävda att jag är konstnär och därför har rätt att förstöra livsmiljöer som vanliga människor älskar?

Menar att förslagen är en skam utan like och vittnar om ett totalt förakt för stockholmare, de miljöer som älska och rätten till en människovänlig, välkomnande miljö och ny arkitektur som respekterar det historiska arvet. Stockholm ska byggas för stockholmare och inte utifrån arkitekters behov av att sätta sin prägel på gamla vackra miljöer.

AS

Har inget emot att det byggs på Hasselbacken men önskar arkitektur som smälter ihop med den äldre stilen på byggnader i området. Bifogar länk till nyproducerade byggnader i gammal stil samt länk till inslag på SVT om Liljevalchs tillbyggnad.

AU

Konsthallen 14 ligger som granne till Konsthallen 15 och Konsthallen 2. Bostadshuset är av stort kulturhistoriskt värde och byggnadsminnesförklarat. Bostadshuset rymmer 19 lägenheter och en restauranglokal. Påpekar att den lönn inom Konsthallen 2 som i gällande plan har skyddsföreskrifter saknar dessa i planförslaget. Den förrådsbyggnad som byggts kring lönnen kommer försvåra trädets överlevnad. Protesterar mot att planförslaget bekräftar förrådsbyggnaden kring trädet.

Motsätter sig starkt att den historiska miljön på Hasselbacken genomgripande förvanskas till förmån för ett kraftigt utökat hotellbygge och andra främmande verksamheter. Menar att dessa skulle dominera Djurgårdens publika kärna utan att tillföra något positivt. Menar att denna utveckling inte är heller är önskad med tanke på de svåra trafikproblem som i området som blivit alltmer uppenbara och snarast måste lösas.

UJ och TH

Motsätter sig den föreslagna detaljplanen och menar att föreslagen bebyggelse skadar och förvanskar den befintliga historiska miljön i Nationalstadsparken. Menar att förslaget strider mot miljöbalken avseende Nationalstadsparken och riksintresse för

Vid beslut om detaljplan för Konsthallen 2 drogs fasad mot grannfastigheten Konsthallen 14 in för att bevara två lönnar som gavs skyddsbestämmelse i planen. Dessa är nu kringbyggda av ett förråd vilket strider mot tanken in gällande detaljplan. Menar att

denna byggnation bör rivras så att träden får den fria markyta som avsågs i planen. Träden måste skyddas bättre exempelvis genom skyltning så de inte fälls av misstag.

Menar att den utbyggnad av verksamheten som den föreslagna detaljplanen innebär kommer att medföra ett betydande tillflöde av besökare. Detta är redan med nuvarande normal verksamhet hos Gröna Lund, Skansen och museerna ett stort trafikproblem på Djurgården. Trafikproblemen är som svårast under sommarhalvåret. Stillastående trafik gör att blåljuspersonal har stora svårigheter att komma fram till olycks- eller brandplatser på Djurgården. Även gångtrafiken på Falkenbergsgatan och Allmänna gränd berörs i hög grad av den nuvarande verksamheten på Konsthallen 2 och Konsthallen 15. Det uppstår ibland allvarlig trängsel mellan gående och bil- spårvagnstrafik som gör att gatorna tillfälligtvis måste stängas av. I samrådshandlingen erkänns att den allmänna trafiksituationen på Djurgårdsvägen är problematisk. Konsekvensen av ökad trafik om detaljplanen genomförs framgår inte.

Någon risk- och konsekvensanalys av den utökade verksamheten enligt detaljplaneförslaget är inte genomförd. Samrådshandlingen talar bara om att samtliga byggnader är åtkomliga för räddningstjänsten genom att fordon kan ställas upp inom 50 meter från angrepps-/tillträdesvägar. Dessutom påstås att byggnaderna utryms utan hjälp från räddningstjänsten. Uppställningsplats i anslutning till byggnaderna behöver därför inte beaktas. Menar att med tanke på trafiksituationen på Djurgården finns risk för att räddningstjänst inte kan komma fram till olycka eller brandplats i anslutning till hotellverksamheten.

I samrådshandlingen framgår att varu- och avfallshantering inom Konsthallen 15 och Konsthallen 2 inte förändras jämfört med dagens situation. Även denna kan beskrivas som kaotisk. Transportbilar för varu- och avfallshantering måste parkeras på Djurgårdsvägen. Där finns endast en körfil, vilket innebär att bilarna måste parkera på cykelbanan eller trottoaren. Detta leder till risk för olyckor, speciellt med många besökare till Djurgården. Den möjlighet till parkering där nya Liljevalchs konsthall är under byggnation finns inte längre. Övre delen av Falkenbergsgatan blir gånggata och nedre delen är gemensam för cyklisterna, bilar och spårvagnar. Parkering på den delen av Falkenbergsgatan blir således omöjlig.

Inom Konsthallen 2 har uppförts ABBA-museet och hotell Pop House. Byggnaden har därefter kompletterats med vinterträdgård och ett förråd för sopor och avfall. Dessa byggnader har tillfälligt bygglov. Enligt förslaget till detaljplan ska dessa byggnader

bekräftas. Beträffande vinterträdgården kan konstateras att när byggtillståndet för sedermera Pop House Hotel och ABBA-museet beviljades så fastställdes vissa inskränkningar i byggkroppen för att bevara några grönskande träd och en indragen gård för att kompensera för den trädgård som försvann vid rivningen av Lindgården. Den indragna gården har därefter förfuskats genom den glastillbyggnad som vinterträdgård som uppförts med tidsbegränsat bygglov. Den ursprungliga tanken om grönska på den indragna gården bör fullföljas, eventuellt som en riktig vinterträdgård. Den tillbyggnad, som används som förråd och sopstation bör förses med lämpligt avpassat tak för att minska buller som stör grannar.

Samrådshandlingen hänvisar till miljöbalken kap. 3 § 6 beträffande riksintresset för kulturmiljövården. Detta innebär att ett område så långt möjligt ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljö. Dessutom är planområdet beläget inom riksintresset Kungliga nationalstadsparken. Enligt miljöbalken kap. 4 § 7 innebär detta att ny bebyggelse, nya anläggningar eller andra åtgärder endast får komma till stånd om det sker utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärden skadas. Konsekvensen av ovanstående bestämmelser enligt miljöbalken har kommenterats av WSP Sverige AB i den miljökonsekvensbeskrivning, 2018-12-18, som beställdes av Stockholms stad för den nuvarande detaljplanen. Enligt WSP:s MKB bedöms förslaget innebära risk för skada på riksintresset för Stockholms innerstad inklusive Djurgården. Detta med anledning av miljöns särskilt höga värden, exponerade och välbesökta läge i kombination med kumulativa effekter och miljöns känslighet för ytterligare ändringar. Åtgärden är irreversibel och bedöms inte kunna kompenseras. I WSP:s MKB tas upp även påverkan på enskilt byggnadsminne. Förslaget kan innebära risker för direkta och indirekta skador på det intilliggande byggnadsminnet Konsthallen 14. Det intilliggande enskilda byggnadsminnet påverkas indirekt genom att den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljön i sin helhet minskar i värde. Ovanstående synpunkter från WSP gäller fortfarande. För Hasselbacken innebär planförslaget en sådan utvidgning av byggnaderna att det är ett ingrepp på den historiska miljön och således brott mot bestämmelserna i miljöbalken om utvidgning av en verksamhet.

Uppföljning av utformning av tillkommande bebyggelse och säkerställande av att planens intentioner följs görs i samband med bygglov. En närliggande verksamhet, Gröna Lund, har löpande utökats med bygglov utan någon granskning av konsekvenserna.

Gångtrafiken på den norra trottoaren Allmänna Gränd är störd av att en kiosk är placerad på gångbanan. Detta inskränker gångbanan till

Förslaget till detaljplan för utveckling av verksamheter på fastigheterna Konsthallen 2, Konsthallen 15 och Hasselbacken innebär uppenbar risk för störningar av de boende i Konsthallen 14. Trafikförhållanden och risk för problem med blåljusfordon vid trafikstockningar på Djurgårdsvägen är inte beaktade i detaljplanen. Avfallshanteringen från Konsthallen 2 och Konsthallen 15 är inte genomtänkt ens med den nuvarande verksamheten. Detta leder till att sopbilar måste parkeras på gång- cykelbanan på Djurgårdsvägen något som leder till risk för trafikolyckor. Förslaget innebär även att miljöbalkens bestämmelser om riksintressen åsidosätts. Om detaljplanen genomförs innebär det betydande miljöpåverkan och bör skrinläggas av detta skäl.

Har läst att tre stora byggnadskomplex kommer att uppföras intill den vackra befintliga restaurangbyggnad. Är född och uppvuxen i Stockholm och har som massor av stockholmare Djurgården som sitt paradiset. Har tro att Djurgården var skyddad från exploatering. Menar att all mark från brofästet till Thielska galleriet ska ha byggnadsförbud. Menar att mycket redan förstörts. Önskar att en plan som skyddar Djurgårdens unika miljö tas fram.

Instämmer i Skönhetsrådets yttrande att föreslagen bebyggelse är för dominerande på platsen. Invänder mot planförslaget som det ser ut idag.

Menar att utvecklingen av Hasselbackan kan vara bra för att ge platsen en större vikt i Stockholms och Djurgårdens nöjesliv, men menar att det bör göras känsligt med hänsyn till den kulturhistoriska miljön. Den kan vara möjligt att bygga på platser där tidigare Gubbhyllan och Moriska paviljongen stod. De nya byggnaderna ska inte vara synbart högre än de som tidigare stått på platsen. Menar att man annars bryter mot förordningen bakom Kungliga nationalstadsparken. De nya byggnaderna bör passa in i den typiska stadsmiljön på Djurgården. Förslagen är alltför stora och höga för att inte utgöra exploatering enligt 4 kap 7 § miljöbalken.

Menar att utformningen enligt förslaget är fel för platsen och passar inte på Djurgården. Vidare är det olämpligt att använda de gamla

namnen Gubbhyllan och Moriska Paviljongen på de nya byggnaderna eftersom anknytning annat än den geografiska saknas.

LD

Menar att utformningen av bebyggelsen bryter mot Djurgården bebyggelses sekelskifteskaraktär och är okänsligt och omoget i ett arkitektoniskt perspektiv. Så starka och avvikande former som cylindrar ger associationer till science fiction eller animerad film. Undrar om byggherren och stadsbyggnadskontoret menar att fiktiva litteraturgenrer har den tyngd som krävs för nytillskott av bebyggelse på Djurgården.

Menar att Stockholms invånare och turister som kommer till Djurgården uppskattar högt den sekelskifteskaraktär som bebyggelsen på Djurgården representerar. Nytillskott bör ske med stor känslighet för befintlig bebyggelse vilket inte är fallet med de cylinderformade byggnaderna. Vidare saknar en sådan bebyggelse de hörn som skyddar mot väder och vind. Vill framföra att förslaget bör avskrivas och att ett omtag bör ske med betydligt större hänsyn och kunnande om kulturhistoria och anpassning av samtida arkitektur.

Så är inte fallet med de cylinderformade byggnader som förslaget till detaljplan lägger grund för.

Maria Sahlstrand
planchef

Anders Åström
stadsplanerare